

สาส์นจากสถาบันนายก

และ

ประวัติวรรณคดีพระพุทธศาสนา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์เป็นมุกตาสักการะ

ในโอกาสที่กรรมการสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๓๕๐ ๓๐๙๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

๒๓๕๑ ๓๐๙๒ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

๕ ธันวาคม ๒๕๐๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑

มอบให้ห้องสมุด

ยภินันทนาการ จาก

น.ส. กานดา พัทธมนไพฑูริย์

ตำนานจากสภาพนายก

และ

ประวัติวรรณคดีพระพุทธศาสนา

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์เป็นมูทิตาสักการะ

ในโอกาสที่กรรมการสภามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลย

ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

๕ ธันวาคม ๒๕๐๒

A close-up photograph of a piece of aged, light brown paper. A diagonal line of small, dark blue ink spots or smudges runs across the middle of the frame. The paper has a slightly textured appearance with some minor discoloration and a small dark speck in the upper right corner.

294.3092

५००००

คำนำ

เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่
๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน องค์เอกอัครศาสนูป
ถัมภก ได้พระราชทานสมณศักดิ์ และเลื่อน
สมณศักดิ์ แก่พระเถรานุเถระผู้บำเพ็ญศาสนกิจเอา
การธุระพระพุทธศาสนา เป็นราชประเพณีเช่นเคย
ในโอกาสนี้ ได้มีพระเถระผู้เป็นกรรมการสภามหา
จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ รวม
๗ รูป ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ มีราช
ทินนาม ดังนี้:—

๑. พระกิตติญาณมุนี วัดกวีศราราม จังหวัดตปบุรี
เจ้าคณะตรวจการภาค ๖ เป็น พระธรรมญาณมุนี ศรี
วิสุทธิดิลก ศรีปิฎกคุณาภรณ์ กถิกสุนทรธรรม
บัณฑิต มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
พระราชาคณะชั้นธรรม มีฐานานุกิตติฐานานุกรมได้

๖ รูป คือ พระครูปลัดญาณวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑
 พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑
 พระครูใบฎีกา ๑

๒. พระสิริชัยมุนี วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม
 เจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาค ๗ เป็น พระธรรมสิริชัย
 ไตรปิฎกการณ์ พุทธาสนุสรณ์มหาเจดีย์บุชิต ธรรม-
 บัณฑิต มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี พระ-
 ราชาคณะชั้นธรรม มีฐานานุกัดตั้งฐานานุกรมได้ ๖ รูป
 คือ พระครูปลัดชัยวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครู-
 ธรรมธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
 ใบฎีกา ๑

๓. พระศรีสมโพธิ วัดสุทัศน์เทพวราราม จังหวัด
 พระนคร เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี เจ้าคณะอำเภอพระนคร
 จังหวัดพระนคร เป็น พระธรรมวิสุทธาจารย์ สุทัศน์-
 วิหารกิจวัตรวิรัช อัครวโรปการ ธรรมภาณคุณชาดา
 มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะ

ชั้นธรรม มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๖ รูป คือ พระครู
ปลัดวิสุทธวิวัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑
พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๔. พระเมธีวรคณาจารย์ วัดโพธาราม จังหวัด
นครสวรรค์ เจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาค ๖ เป็น พระเทพ-
เมธีจารย์ ปริยัติญาณคุณวิภูษิต ลิกขกิจจวโรปกร
มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะ
ชั้นเทพ มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระ-
ครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

๕. พระศรีสุธรรมมุนี วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนคร
เจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาค ๓ เป็น พระเทพวิสุทธิ-
โมลี ศรีสุธรรมาภรณ์พิพัฒน์ อภิธรรมปรีวัตร-
สมิทธิกร มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
พระราชาคณะชั้นเทพ มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป
ดังกล่าว

๖. พระประสิทธิ์วิริยคุณ วัดคูด้ตาราม หนบุรี
 เจ้าคณะตรวจการผู้ช่วยภาค ๘ เป็น พระเทพประสิทธิ์คุณ
 วิบุลธรรมบัณฑิต ศาสนกิจวิริยชาดา มหาคณิศร
 บวรสังฆาราม คามวาสี เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ
 มีฐานานุกรมได้ ๕ รูป ดังกล่าว

๗. พระพรหมจริยาจารย์ วัดยานนาวา จังหวัด
 พระนคร ศึกษาอำนวยการยานนาวา จังหวัดพระนคร เป็น
 พระราชธรรมจริยาจารย์ ญาณวิสุทธิโกศล มงคล-
 ธรรมวิภูษิต ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
 พระราชาคณะชั้นราช มีฐานานุกรมได้ ๔ รูป
 คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑
 พระครูใบฎีกา ๑

การที่พระเถระทั้ง ๗ รูปได้รับพระราชทานเลื่อน
 สมณศักดิ์ในครั้งนั้น ย่อมเป็นที่ชื่นชมยินดีของ
 บรรดาศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับถือในพระคุณ
 ท่านเป็นอย่างมาก และในฐานะที่พระคุณท่านเป็น

กรรมการสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็ย่อม
 เป็นเกียรติแก่มหาจุฬา ฯ และมวลสมาชิกอย่างยิ่ง
 เพื่อเป็นมุกตานุสรณ์แด่พระคุณท่าน มหาจุฬา-
 ลงกรณราชวิทยาลัยจึงจัดพิมพ์ **สารานจากสภา**
นายก ซึ่งพระเดชพระคุณองค์สภานายกลิขิตถึง
 พระเดชพระคุณอธิการบดี ในคราวที่พระคุณท่าน
 เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ ณ ต่างประเทศ และ
 ประวัติวรรณคดีพระพุทธศาสนา ซึ่งพระมหา
 มนัส จิตฺตทโม สังกการเลขาธิการมหาจุฬา ฯ ได้
 เรียบเรียงจาก A HISTORY OF INDIAN LITERA-
 TURE BY DR. MAURICE WINTERNIOZ เพื่อไว้ใช้
 เป็นคู่มือการศึกษาบาลีในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา-
 ลัย น้อมถวายเพื่อแสดงมุทิตาจิตเป็นธรรมเนียมบรรณา-
 การแด่พระคุณท่าน ณ โอกาสนี้.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลาล์นจากลภานายก

ที่ ๗/๒๕๐๒

สำนักงาน เอ็ม. อาร์. เอ.
กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

๒๕ มิถุนายน ๒๕๐๒

พระธรรมวรนายก อธิการบดีมหาจุฬาลงกรณ ๙

เมื่อพักอยู่ที่นครนิวยอร์ก อเมริกา ได้เขียนจดหมายเหตุ
ถึงมาถึงฉบับที่ ๖ ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน เป็นฉบับสุดท้าย
หวังว่าคงได้รับแล้ว หลังจากนั้นไม่ค่อยจะมีเวลา ด้วยต้อง
เดินทางบ้าง ติดต่อการงานกับบุคคลต่าง ๆ บ้าง เมื่อได้
เดินทางจากอเมริกามาวันที่ ๒๒ มาถึงกรุงลอนดอนวันที่ ๒๓ และ
พักอยู่ในสถานที่ข้างบนนี้ พอมีโอกาสดังเขียนจดหมายเหตุ
ว่าด้วยเรื่องประเทศญี่ปุ่นต่อจากที่เดามาแล้ว ดังนี้

วันพฤหัสบดีที่ ๒๘ พฤษภาคม วันนมนต์ดาตบอยู่
๒ แห่งคือ แห่งแรกไปฉันทะวัดไต้ยี่ แล้วดูการเจริญ
วิปัสสนากรรมฐาน ดูโรงเรียนสตรีของวัดไต้ยี่นั้น แห่ง

ที่ตองเวตา ๑๕.๐๐ น. ไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยสงฆ์โซไคไคไก
โกมาซาว่า

ขณะทณจงหันอยู่ มร. กามูกิ เจ้าของบ้านมาปฏิบัติ
และเรียนว่า ภริยากับแม่ยายของเขามีศรัทธาจะถวายผ้าจวร
ใหม่ของญี่ปุ่นรูปตะผ่น พร้อมก็นำเอาผ้าไหมตัวอย่างมา
ให้เลือกตามใจชอบเสียก่อน และขอตัวอย่างจวรเพื่อให้
นายช่างตัดด้วย เราได้จัดจวรตัวอย่างมอบให้แก่นายช่างซึ่ง
มาถึงที่บ้านพอดี พร้อมก็บอก มร. กามูกิว่า ส่วนผ้านั้น
สุดแท้แต่เจ้าศรัทธาจะเลือกตามกำลังศรัทธา เมื่อตกลงกัน
กันแล้ว นายช่างรับนำไปเพื่อตัดและเย็บยอมให้แล้วเสร็จใน
วันรุ่งขึ้น ตามความประสงค์ของเจ้าศรัทธา เพราะเราจะ
เดินทางไปอเมริกาในวันรุ่งขึ้น เจ้าของบ้านได้ถวายอาหาร
บิณฑบาตเข้าเพลเป็นประจำแล้ว ยังถวายเครื่องบริวารที่
จำเป็นเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นหลายอย่าง แต่เหตุใดจึงเกิด
ศรัทธาถวายจวรนั้นไม่ทราบเหตุ เพราะเราไม่เคยแสดงความ
ประสงค์ด้วยประการใด ๆ ให้เป็นเหตุที่ปรากฏเลย และไม่
นึกว่าเขาจะถวายจวร เพราะผ้าจวรพระไทยไม่มีในประเทศ
ญี่ปุ่น หากจะถวายก็น่าจะถวายแต่ของที่มียู่ ซึ่งหาได้ใน

ตลาด แต่เจ้าศรัทธาตลาด ไปเรียกช่างทราวดัดเดือมาดู
 ตัวอย่างแล้วรับเอาไปตัดตามแบบ นายช่างก็ฉลาดและ
 สามารถทำให้แล้วเสร็จทันตามความประสงค์ ขอนกนาชม
 ความฉลาดและสามารถของคนญี่ปุ่น ทงเจ้าของศรัทธาและ
 นายช่างอยู่ไม่น้อย เพราะเขาฉลาดและสามารถน่นกระมัง
 เขาจึงเกิดเป็นคนดีและมีศรัทธาตั้งที่เป็นอยู่นั้น ส้มด้วยพระ-
 พุทธภาษิตว่า “เสฏฺฐจฺนุทโท เสฏฺฐมุเปติ จานํ” ผู้ให้
 ตั้งประเสริฐย่อมบรรลุถึงฐานะอันประเสริฐ “อคุตฺสฺส-
 ทาทา ลภเต ปุนกฺกํ” ผู้ให้ของเลิศย่อมได้ของเลิศตอบ

ได้เวลา ๙.๐๐ น. เราจากบ้านพักด้วยรถยนต์เจ้าของ
 บ้าน ตรงไปวัดไผ่ล้อมตามนัด ถึงวัดไผ่ล้อม ๑๑.๐๐ น. เค็ช ซึ่ง
 มีพระวิริณากายามา ไปคอยรับอยู่ ณ ที่นั้นแล้ว ดร. ยศุตา
 ผู้ช่วยหัวหน้าเอเชียมุนิธิ ซึ่งได้นัดหมายกันไว้ ก็ได้ไปรอ
 อยู่ก่อนแล้ว วัดไผ่ล้อม เป็นวัดสมัยโบราณ สร้างมา
 ประมาณ ๖๐๐ ปีแล้ว ท่านผู้นำสร้างขอพระมหาเถระเค็ช
 ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของคนในสมัยนั้นเป็นอันมาก อยู่ไปทาง
 ทิศตะวันตกของกรุงโตเกียวทางเดียวกับเมืองโยโกฮามานอก
 เขตกรุงโตเกียวออกไป เราจึงรถยนต์จากบ้านพักไปถึงวัด

ได้ยียกนเวลา ๓ ชั่วโมงเศษ เห็นจะไม่น้อยกว่า ๖๐ กม.
 นับอยู่ในประเภทวัดป่าที่เรียกว่า อรัญญวาสีตามแบบของเรา
 เป็นวัดใหม่มีพระสงฆ์ถึง ๑๕๐ รูป มีพระวิหารการเปรียญ
 อย่างใหญ่โตและงดงามตามแบบศิลปะของญี่ปุ่น บริเวณ
 กว้างขวาง ดงคอนเป็นต้นนามหญ้า ดงคอนเป็นหมู่ต้นไม้
 ใหญ่ มีอนุสาวรีย์เป็นหินที่บันจุงู ค่าย ๆ เจดีย์ของบ้านเรา
 อยู่ในบริเวณวัดเป็นอันมาก แต่เขาจัดเป็นระเบียบดีอยู่ เป็น
 แผนกหนึ่งต่างหาก อนุสาวรีย์หินนั้นแต่จะอันด่ง่าสวยงาม
 และคงทน ได้รับการตกแต่งอย่างสะอาดเรียบร้อยอยู่เป็นอัน
 มาก นับว่าอนุชนแห่งตระกูลนั้น ๆ คอยไปปฏิบัติอุปฐาก
 อยู่เต็มทุกเดือน มิได้ปล่อยทิ้งให้น้ำพุเร่รกรวดว้าอารามเลย
 ตรงข้ามกับเป็นเครื่องทำให้วัดมีดังราชเป็นเครื่องเจริญตา
 เจริญใจเป็นอย่างดีอีกด้วย คนญี่ปุ่นเขาได้ปฏิบัติตรงกับ
 สุภาษิตว่า “นิมิตต์ สาธูรูปานํ กตญญูกตเวทิตา” ความ
 ปฏิบัติตนเป็นคนกตัญญูกตเวทิตาเป็นนิมิตร์เครื่องหมายของคน
 ดี น้าอนุโมทนา ชุมประตูดงหนึ่งทำไว้อย่างงดงาม
 มาก นับว่าสมเด็จพะมหาจักรพรรดิเคยเสด็จมาเข้าประตุนั้น

จึงสร้างไว้เป็นเครื่องระลึก ถ้าจะเรียกตามภาษาบ้านเรา
 ก็ว่า “ ประตูลี้ ” ท่านเจ้าอาวาสปัจจุบันชื่อ โกโฮชิฉัน
 อายุ ๘๑ ปี รูปร่างอ้วนเตี้ยแต่สง่างามน่าคบถ่อมกับเป็น
 เจ้าอาวาสวัดสำคัญ ภายในวัดมีทั้งการศึกษาที่เรียกว่า
 คณิศระ มีทั้งการปฏิบัติที่เรียกว่า วิปัสสนาธุระ แผนกการ
 ศึกษา มีทั้งการศึกษาของพระและการศึกษาของเด็ก ซึ่ง
 นับว่าเป็นหลักฐานมั่นคงมาก และใดคงเป็นบึกแผ่นแน่นหนา
 มานานแล้ว

ด้วยเหตุอดีต ๒ ประการ ประการที่หนึ่ง คณะพระ
 ญูปุ่นที่เคยไปเมืองไทยมาหลายคราว คณะวัดมหาธาตุเคย
 คือนรบดีเคยเลี้ยงอาหารมาแล้วหลายหน ประการที่สอง
 พระญูปุ่นที่เคยไปเห็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และการ
 เรียนพระปริยัติแห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวัดมหาธาตุ
 ได้ไปเล่าสู่กันฟัง จนผู้สนใจในทางพระศาสนารุจิการในวัด
 มหาธาตุว่าเป็นอย่างไร ดังนั้นเมื่อเราไปประเทศญูปุ่นพระ
 ญูปุ่นจึงได้กำหนดโปรแกรมให้เราไปฉันเพล แบบ ญูปุ่น ด้วย
 อาหารของญูปุ่นที่วัดได้ยยหน และเพื่อจักได้ดูการปฏิบัติ

วิบัติส่นากรรมฐานและโรงเรียนของเขาตามอัธยาศัยด้วย ซึ่ง
เป็นที่น่าอนุโมทนาและขอบคุณเขาเป็นอย่างยิ่ง ที่เขาทลายใจ
ของเราถูกและบันดาลให้ดำเริ่จความประสงค์ของเรา นับว่า
เป็นด้าระด้าคณอื่นหนึ่งในการได้ไปเห็นประเทศญี่ปุ่นครั้งน

เมื่อเด้ามาถึงค่อนน ให้หวนนึกถึงกฎของด้าจธรรมได้
อย่างหนึ่งคือ การที่คนเราจะได้พบเห็นด้าวนทิดหรือด้าวนทิดเฒ
ของโลกนนั้น มันขึ้นอยู่กับเราโดยตรง ถ้าเราปรารถนาใครจะ
พบเห็นด้าวนไหนก็ยอมได้พบเห็นด้าวนนั้น เพราะในโลกนยอมมี
ทั้งด้าวนทิดและด้าวนทิดเฒ่อยุ่ทุกหนทุกแห่ง แม้แต่ในตัวคือ
ร่างกายของเราเอง ก็มีทั้งด้าวนทิดและด้าวนเฒ ถ้าเพ่งมองดู
แง่ด้ากเห็นด้าวนทิด ถ้าเพ่งมองดูแง่เฒก็จะเห็นเป็นของเฒ
น่าเกดยคนน่าซังไปหมดทั้งตัวทิดเฒเปรียบเหมือนเรามองดู
ภาคพื้นโลกด้วยแว่นด้าดี ย่อมจะเห็นโลกไปตามด้าของ
แว่นด้าของเราเอง ไม่ใช่เห็นตามด้าของภาคพื้น แว่นด้า
ของเราเป็นด้าอะไร เราก็จะเห็นภาคพื้นโลกเป็นด้านั้นไปตาม
นแต่ด้าให้เห็นว่า มันขึ้นอยู่กับเรา มีเราเป็นแดนเกดของด้าวนทิด
และด้าวนเฒ อีกอย่างหนึ่ง เปรียบเหมือนคนเดินด้าเท้าไป

ด้วยไก่บ้าน หรือเด่นต่อนกป่าด้วยนกเดียว เมื่อถึงที่เรานำไป
 ค่อนนเป็นสัตว์อะไรก็ได้สัตว์ชนิดนั้น ไช้ไก่คอกก็ได้ไก่ ไช้
 นกคอกได้นก ไช้นกเขาคอกได้นกเขา ไช้นกคุ้มคอกได้
 นกคุ้ม ไม่เคยปรากฏว่า ไช้ไก่คอกได้นก ไช้นกคอกได้ไก่
 หรือไช้นกเขาคอกได้นกคุ้ม ไช้นกคุ้มคอกได้นกเขา ด้วยข้อ
 อุปมานั้นใด คนเราชอบเป็นเหมือนดังนั้น เราไปไหน
 มาไหนจะได้อะไรติดตัวมานั้น มันขึ้นอยู่กับเรา ไม่ใช่อยู่ที่ผู้ให้
 คือถ้าเราใช้จิตใจดวงที่ตีเพ่งมองโลกหรือบุคคลก็ย่อมได้ของ
 ดีซึ่งมีอยู่ในโลกและในบุคคล ถ้าเราใช้จิตใจดวงที่เลวเพ่ง
 มองโลกหรือบุคคลก็ย่อมได้ของเลวซึ่งมีอยู่ในโลกและบุคคล
 ดังนั้น จึงสมควรเพ่งมองดูโลกอื่นหรือบุคคลอื่น ในแง่ที่ดีเสมอ
 เราเองจักเป็นผู้ได้ประโยชน์ที่ดีเป็นอันดี ถ้าตรงกันข้าม
 ก็จะได้ประโยชน์ของเลวเป็นผลล้นของตัวเราเอง

เมื่อเราไปถึงวัดด้วยเป็นเวลาดึกพอดี พระวิริยากา-
 ยามา ซึ่งเป็นมัคคุเทศก์กับผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนั้นจึงได้นำ
 เราไปยังห้องฉันเป็นประการแรก ณ ที่ห้องฉันนั้นเขาจัดเป็น
 แบบญี่ปุ่นไว้ ๓ ที่ เท่าจำนวนของเราพอดี คือรวมทั้ง

พระมหาจันทร์ เดชานุการ และพระมหาพิชิตซึ่งตามไปชม
 ประเทศญี่ปุ่นเมื่อภายหลังด้วย สำหรับแบบญี่ปุ่นเขาจัด
 อาหารได้ถ้วยเล็ก ๆ แฉ่ววางในภาชนะ คล้าย ๆ ที่เรียกว่า
 โตะบ้านเรา ซึ่งภาคอีสานเรียกว่า ภาโตก (ภาชน์โตก)
 รูปร่างกลมสูงประมาณฟุตหนึ่ง แต่โดยที่ภาชนะนั้นไม่สูง
 ใหญ่นัก บรรจุถ้วยชามไม่หมด เขาจึงจัดสำหรับองค์หนึ่ง
 เป็น ๒ โตะ ทั้งถ้วยชามอาหารและจานข้าวบรรจุอยู่ในโตะ
 นั้นเสร็จ แต่ไม่มีช้อนช้อมมีตะเกียบแทนช้อน ญี่ปุ่นเขาใช้
 ตะเกียบเป็นช้อนทั่ว ๆ ไป ดังนั้นใครจะไปเที่ยวญี่ปุ่น และ
 เขากับพวกญี่ปุ่นต้องหัดใช้ตะเกียบไปให้คล่องด้วย เราใช้
 ได้ดีจนญี่ปุ่นแปลกใจ เพราะเคยใช้เป็นประจำอยู่เดิมอ แต่
 รู้ดีกว่า พระมหาจันทร์และพระมหาพิชิตจะลำบากอยู่สักหน่อย
 เพราะไม่ชำนาญในการใช้ตะเกียบมาก่อน ในการต้อนรับ
 แยก เขาใช้ตะเกียบชนิดชั่วคราว คือรับประทานแล้วทิ้ง
 เลย ไม่ต้องเก็บไว้ใช้อีก เขาทำด้วยไม้อะไรไม่ทราบแน่
 เบา ๆ ทำเป็นรูปไม้ตะเกียบคู่ ฝ่าหัวฝ่าท้ายไว้ แฉ่วห่อด้วย
 กระดาษบาง ๆ เพื่อบ้องกันไม่ให้สกปรก เมื่อเวลาใช้ ต้อง

ฉกออกจากกัน ซึ่งเขาทำทำให้ฉีกได้โดยง่าย มีแต่
 ตะเกียบเท่านั้น ช้อนช้อมไม่มี คือไม่นิยมใช้ อาหารที่เป็น
 น้ำ เช่นต้มหรือแกงจืดใช้ยกถ้วยชดเลย ดูก็ดะดวกดบายดี
 พอได้และไม่น่าเกลียด ไม่น่ารังเกียจอะไร เพราะใช้คนละ
 ภาชนะ มีได้ฉนั้นรวมกันและตรงหน้าดำรับนั้นเขาปูลาดอาสนะ
 คือที่นั่งแบบญี่ปุ่นไว้เป็นที่ ๆ ดำหรับนั่งฉันอาหาร การใช้
 อาสนะนั่งรับประทานอาหารนั้น ญี่ปุ่นทรงพระทงคฤหัตถ์นิยม
 ใช้เหมือนกันหมด เมื่อไวยาวจักรประเคนแล้ว เราก็ดึงมือ
 ฉนั้น และฉนั้นเฉพาะพวกเรา ๓ รูปเท่านั้น เพราะพระญี่ปุ่น
 เขามีได้ถือกาดเวดานั้นจำกัดเหมือนกัน คือฉนั้นได้ทุกเวดา
 เหมือนคฤหัตถ์ ฉนั้นเพดเดร์จแล้ว พระวิริยาภายามากับ
 รองเจ้าอาวาส ได้นำเราไปดูการเจริญวิบัติตถากรรมฐานเป็น
 แห่งแรก สถานที่ดำหรับเจริญกรรมฐานเขาสร้างเป็นอาคาร
 ๕ โดยเฉพาะทำเป็นห้องโถงใหญ่ชั้นเดียวมีฝารอบขอบชิดยก
 ๕ ๕
 พนชนรอบ ๆ ฝาผนัง สูงประมาณ ๑ ศอก กว้างประมาณ
 ๑ เมตร ปูลาดพนดวยเดื่อญี่ปุ่น แล้วมีหมอนกลมวางเรียง
 กันไว้เป็นแถว หมอนนั้นดำหรับใช้รองนั่งเวดานั่งเจริญ

วิบัติส่นากรรมฐาน ดองให้เขานั่งดู นั่งขัดสมาธิเหมือนเรา
 แต่มหอนรอนงนึ่งเท่านั้น เวดานั่งเจริญกรรมฐาน นึ่ง
 ห็นหน้าเข้าฝานึ่ง คอนกตางห้องโถงมีฝากันคำ ๆ ประมาณ
 ดัก ๕ คอก แต่ฝานึ่งมิได้ไปจดฝานึ่งโดยรอบ เว้นช่อง
 ไว้ห่างจากฝานึ่งด้านละประมาณ ๖ คอก ดำหรับเป็นทาง
 เดิน กนเป็นหลายฝาด้วยกันจนเต็มห้องโถงไว้ระยะห่างพอดี
 ที่ฝากนทงสองด้านยกพนชนเป็นทงเจริญกรรมฐาน ดังกล่าว
 แล้ว ผู้นึ่งเจริญกรรมฐานคองเห็นหน้าเข้าสู่ฝานึ่งเหมือนกัน
 หมด เวดาเขานึ่งเจริญกรรมฐานนึ่ง มีอาจารย์แต่งควดด้วย
 เครื่องแบบพอรมอย่างเต็มที มีถ่อไม้คด้าย ๆ ไม่พดอง
 แต่เบา เดินตรวจไปข้างหลังผู้นึ่งเจริญกรรมฐานอยู่ตลอด
 เวดา คอตรวจอยู่ข้างหลังกดับไปกดับมาคอยควบคุมผู้นึ่ง
 กรรมฐานอยู่อย่างนห แต่เดินเบาที่สุดไม่ให้มีเสียงรบกวน
 ผู้นึ่งเจริญกรรมฐาน ถ้าเห็นผู้ใดงวอนน พระอาจารย์ทเดิน
 ตรวจนหจะคองคตงทให้ดด้วยไม้พดองนหแรงพอที่จะให้
 หายงวงได้ นอกจากนหพระอาจารย์ผู้เดินตรวจนหจะมีหน้าท
 อะไรบ้างมิได้ซักถามโดยตลอด แต่เป็นอันว่าได้ควบคุมดูแล

ผู้ปฏิบัติอย่างใกล้ชิดไม่มีโอกาสที่จะหลบเลี่ยงได้ จักต้อง
เจริญจริงจังตามกำหนดตลอดเวลา ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่
รัดกุมดี ควรถือมาเป็นตัวอย่างแก่พระวิปัสสนาจารย์
ของเราได้

เมื่อคุณเจริญวิปัสสนากรรมฐานของพระภิกษุแล้ว ไปดู
ที่สำหรับคฤหัสถ์ซึ่งอยู่ติดต่อกันไป รูปลักษณะก็เป็นอย่าง
เดียวกันทุกประการ จึงจักไม่ต้องพรรณนาอีก เมื่อได้เดิน
ตรวจดูจนเป็นที่พอใจแล้ว จึงได้ซักถามท่านผู้ช่วยเจ้าอาวาส
ถึงวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานว่ามีการกระทำอย่างไรกันบ้าง
ได้ความพอจะได้เดาว่า วิธีปฏิบัตินั้นมีการนั่งสมาธิและการ
เดินจงกรมสลับกัน คือ นั่งสมาธิ ๔๐ นาที แล้วเดินจงกรม
๑๐ นาที สลับกันอยู่อย่างนี้ตลอดไป การลงมือปฏิบัติครั้ง
หนึ่ง ๆ ใช้เวลา ๑ ชั่วโมง และขณะที่นั่งสมาธิและเดิน
จงกรมนั้น ให้กำหนดลมหายใจเข้าออก คือ เอาลมหายใจ
มาเป็นอารมณ์ ขณะเดินจงกรมก้าวหนึ่ง กำหนดลมหายใจ
เข้า ก้าวหนึ่ง กำหนดลมหายใจออก ทำอย่างนี้จนถึงตาม
กำหนด คือ ๑๐ นาที ขณะนั่งสมาธิก็ให้กำหนดลมหายใจ

เช่นเดียวกัน ล้วนผลแห่งการปฏิบัติที่หนักเกิดขึ้นอย่างไร
 ขณะไหน และมีที่ใดอย่างไร ยังมีที่ใดซักถามอย่างละเอียด
 พอดีหมดเวลา เจ้าหน้าที่ซึ่งจะนำชมโรงเรียนได้มาบอกว่า
 ได้เวลาตามกำหนดแล้ว จึงจำต้องพักการสนทนานั้นใน
 ว่าง ว่าง ๆ ที่กำลังมรสุมและยังไม่สิ้นสุดกระแสความ เพราะ
 เกรงใจเขา อีกประการหนึ่ง การสนทนาธรรมและซักข้อ
 ปฏิบัตินั้น เป็นการหนักใจทางด้านที่จะหาความหมาย แดก-
 เบียดกันให้เป็นที่เข้าใจ ทั้งต้องกินเวลานานด้วย จึงทำให้
 เกิดความลำบากและเฉื่อยเวลา ทำให้เวลาเท่าที่กำหนดไว้
 ไม่พอใช้ให้ดำริผลสัมความประสงค์ รู้จักเสียตายนึกหนา
 ด้วยไม่แน่ว่าจะได้สนทนาเช่นนั้นต่อกันอีก

เมื่อชมสถานที่ปฏิบัติแล้ว เจ้าหน้าที่นำไปชมการศึกษ
 ที่พระสงฆ์ได้จัดขึ้น คือโรงเรียนศีลธรรมโรงเรียนธรรม ซึ่งตั้ง
 อยู่ในบริเวณวัดนั้น เมื่อเราไปถึงมีเจ้าหน้าที่ อาจารย์ใหญ่
 และพระภิกษุคอยต้อนรับอยู่ เขานำไปชมห้องประชุมก่อน
 ที่ห้องนั้นมีพระพุทธรูปและเครื่องสักการภณฯ ตั้งอยู่บน พน
 อดมจันทร์เบองหน้า ซึ่งยกพนักงขึ้นจากพนธรรมาประมาณ

๒ คอก ตามปรกติ ทตงพระนหมมามานอย่างดวยามบีด
 บังไว้ เมื่อจะไปทำการนมัสการ จึงได้เปิด ไม่ปล่อยทอดทิ้ง
 ไว้อย่างดูดาบ หลกการนกระตุนเตือนใจให้คิดและพิจารณา
 ว่า จะสมควรดีหรือไม่ประการใด ขอให้ท่านผู้มีหน้าที่
 อำนวยการในการเซ่นหของเรา ได้พิจารณาด้วยวิจาร์ณ-
 ญาณดูบ้าง ส่วนพนห้องประชุมนั้นเป็นกระดานขดมันอย่าง
 สะอาด ไม่มีเกาอแมแต่ตัวเดียว ได้ความว่า เวลารประชุม
 นักเรียนนั่งกบพน โดยปกตินักเรียนต้องมาประชุมไหว้พระ
 ก่อนเข้าโรงเรียนทุกวัน แบ่งส่วนกันมาคราวละพอดกกับห้อง
 ประชุมนั้น คณะเห็นจะบรรจุคนได้ราว ๕๐๐ คน ต่อจากนั้น
 ไปดูห้องฝึกพละ พอดนักเรียนจำนวนร้อย กำลังฝึกอยู่ การ
 ฝึกพละคือหัดออกกำลังกาย ญีปุ่นถือเป็นของสำคัญประการ
 หนึ่ง เห็นจะเพราะเหตุนี้ คนญีปุ่นโดยมาก จึงอ้วนท้วน
 ลำต้น จากนั้นได้ไปดูห้องเรียนวิชาธรรมดาและวิชาฝีมือโดย
 ลำดับ ซึ่งนักเรียนกำลังเรียนอยู่ทงนั้น เราได้ถือโอกาสดักถาว
 โอวาทให้คติสั้น ๆ เป็นการส่งเสริมการศึกษาของเด็กทุกชั้น

เมื่อชมดูกิจการต่าง ๆ พอสมควรแล้ว เจ้าหน้าทได้มนต์
ไปยังห้องรับแขก เฝยงนารอนหน้าชาตามธรรมเนียม

ขณะที่ฉันนอนอยู่นั้น เราได้ถือโอกาสซักถามเจ้าหน้า-
ทของโรงเรียนได้ความว่า โรงเรียนได้จัดตั้งขึ้นโดยทุนของ
วัดไผ่ยี่ โดยปกติทุนนั้นได้จากนักเรียนบ้าง ได้จากบุคคล
ผู้ใจบุญเลียดตะบริจาคนั้นการกุศลบ้าง และได้ตั้งมาเป็น
เวदानานหลายสิบปีมาแล้ว ปัจจุบันนี้ มีตักเรียนถึง ๔ ตัก
ขนาดใหญ่ ๒ ชั้นบ้าง ๓ ชั้นบ้าง มีนักเรียนทั้งหมด ๓,๘๐๐ คน
มีสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ เงินทุนนั้น
ทางรัฐบาลมิได้ช่วยอุปถัมภ์เลย รัฐบาลเพียงควบคุมดูแล
ให้การศึกษาดำเนินไปตามความมุ่งหมายเท่านั้น นักเป็น
อีกประการหนึ่ง ที่ทำให้น่าคิดน่าพิจารณา คือพระญี่ปุ่น
สามารถตั้งโรงเรียน เสร้มสร้างกุฎบุตรกุฎธิดาให้แก่ประชา-
ชนพลเมือง เป็นการช่วยเหลือชาวบ้านและบ้านเมืองอีกกาดัง
หนึ่ง พระสงฆ์ไทยเรายังกาดที่ควรจะทำเช่นนั้นได้หรือยัง
และจะเป็นการผิดถูกประการใด ขอฝากให้ชาวพุทธไทยผู้มี

ปัญญาช่วยกันพิจารณาเรื่องนวดยศ เพื่อจักได้เกิดเป็นคุณ
ประโยชน์แก่ชาติและค่านาคต่อไปในอนาคต

เมื่อได้นัหน้าชาและต้นทนาชกถามกันพอสมควรแล้ว เรา
ได้แจก พระกริ่งศรีธรรมเพชญ และเหรียญ พระศรีธรรมเพชญ
แก่เจ้าหน้าทโดยทั่วกัน แล้วดากลับมาดูการสวดมนต์ของ
พระสงฆ์ที่หอประชุมกลางบริเวณวัด การสวดมนต์ประจำวัน
เขาถือว่า เป็นความจำเป็น นับเป็นภาคปฏิบัติอีกประการหนึ่ง
ดังนั้น วัดที่มีความสำคัญและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงมีการ
สวดมนต์กันทุกวัน พระญูปุ่นเวดาเข้าประชุมสวดมนต์แต่ง
เครื่องแบบเต็มท ค่าย ๆ พระจีนพระญวนในกรุงเทพ ฯ แต่ง
เครื่องแบบสวดกึ่งเต็ก แต่เครื่องแบบพระจีนพระญวนใน
กรุงเทพ ฯ ดีเหลืองเหมือนกันหมด ส่วนพระที่ประเทศ
ญูปุ่นใช้ดีได้หลายชนิด ไม่จำกัดเฉพาะดีเหลือง ดู ๆ ก็
งามตาและแปลกใจอยู่ ขณะที่สวดมนต์นั้น มีเครื่องประกอบ
ที่ถือไว้เฉย ๆ ก็มี เคาะไปค้ไปก็มี และมีตังโตะเกาอชนิด
พิเศษไว้ ซึ่งแสดงว่ามีความศกิดดีทร มีพระรูปหนึ่งนั่งอยู่

๒๕ ๒
บนเกาะอนัน เห็นจะเป็นผู้มหานาถดำคุณในการสวดมนต์นั้น
เราฟังเขาสดกเพ็ดดเพ็ดนเจริญใจดี แต่ไม่รู้เรื่องว่าเขาสด
อะไรกัน ดรุปรการประชุมสวดมนต์ของพระดังขณิปุ่หน้ทเรา
ได้เห็นนั่นเป็นเครื่อง เจริญตา และปลุกใจให้เกิดความอนุโม-
ทนาสาธุการอยู่ไม่น้อย

ต่อแต่นั้นได้ไปเยี่ยมท่านเจ้าอาวาส ณ ที่ห้องรับแขก
ของท่าน เมื่อเราไปถึงห้องรับแขก มีพระเจ้าหนาทคอย
แนะนำให้พวกเรานั่งประจำอาสนะที่เขาจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ
ห้องรับแขกสะอาดและสวยงามร่มกบฏมิฐานของวัด ถัด
อาสนะของเจ้าอาวาสนั้น เขาจัดแต่งตงไวท่ามกลาง หันหลัง
เข้าฝา หันหน้าสู่แขก และเป็นพิเศษกว่าของแขกด้กหนึ่ง
ตลอดถึงถวยนารชนาซากแปลกกว่าของธรรมดา เป็นที่น่า
ชมเจ้าหนาทผู้จัดการต้อนรับแขกของเขาว่า ฉลาดและทำ
อะไรอย่างมีความหมาย มีความคมคายอยู่ในที่ การต้อนรับ
แขกนั้น ส้มเด็จพระพุทของคตวรตตอนไว้ว่าเป็นดังคำคณ
โดยจำแนกให้เห็นลักษณะเป็น ๒ ประการ คือ อามิตปฏิ
สันถาร ได้แก่การจัดเครื่องต้อนรับให้สัมพันธ์กับกาลและบุคคล

ธรรมเนียมปฏิบัติได้แก่การแต่งอรัญญิกเอาใจแชกให้เป็น
ที่พึงพอใจ ไม่ให้แชกเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ วัดโศภิต มี
เจ้าหน้าทศอนรบแชกดี มีคุณภาพสูง ทำให้เราสบายตาและ
เย็นใจได้ปีติโสมนัส ตามพระพุทธประสงค์นั้น จึงขอ
อนุโมทนาสาธุการ

เมื่อพวกเรานั่งแชกแล้วไม่ช้า ท่านเจ้าอาวาส ในวัย
๘๐ ปีเศษ ก็เดินออกมา รูปร่างอ้วนเตี้ย ในเครื่องแบบ
เต็มภูมิคงที่เคยได้เดามาแล้ว ดูท่าทางสง่าผ่าเผยพอดู มี
ใบหน้านุ่มนวล อันถือว่าเป็นผู้มีใจเต็มไปด้วยความเมตตา
กรุณา ต่างก็แต่งการจะตักถ้ำกันและกันตามธรรมเนียมแล้ว
ท่านเจ้าอาวาสเข้านั่งประจำอาสนะที่ตกแต่งไว้นั้น ทันใดนั้น
พระวิริยกายามา ได้เรียนท่านให้ทราบว่า เราคือใคร ไป
มาอย่างไร จนเป็นที่เข้าใจดีแล้ว เราก็ตริเริ่มสนทนากันตาม
อรัญญิก แต่การสนทนาไม่ได้ประราธอะไรมาก เพราะได้
ไปดูกิจการในวัดของท่านมาหมดแล้ว เพียงแต่กล่าวชมและ
ขออนุโมทนา ในการที่ท่านได้นำจัดให้เราได้ทำประโยชน์ ทั้ง
ทางโลกและทางธรรม ก็ได้เรียนถามประวัติและจำนวนพระ

ภิกษุที่อยู่ประจำ ท่านก็ซักถามเราถึงเรื่องประเทศไทยตาม
สมควร เมื่อได้ทำการสนทนาพอเป็นที่ให้เกิดความระลึกถึง
ซึ่งกันและกันแล้ว เราได้ถวายยามไทยและพระกริ่งศรีธรรม-
เพชญ์ไว้เป็นอนุสรณ์ ดังเกิดเห็นท่านพอใจมาก ได้ถ้อยยาม
ของเราถ่ายรูปร่วมกันเป็นที่ระลึก แล้วลากลับ ท่านตามส่ง
ถึงหน้าห้อง ไว้อาศัยตามวิสัยของผู้มีใจดี ทำให้เราขอบคุณ
ท่านเป็นอันมาก

เวลา ๑๕.๐๐ น. เราได้จากวัดไผ่ล้อม กลับมายังกรุงโตเกียว
พอมาถึงแม่น้ำคามา ซามแม่น้ำแล้ววงรถเลียบฝั่งแม่น้ำชน
ไป ถนนริมฝั่งแม่น้ำและด้านตลิ่งฝั่งน้ำสวยงาม ดุจระอาดตา
เย็นใจมาก ตามชายลาดตลิ่งระหว่างถนนกับตลิ่ง เขาทำเป็น
สนามกีฬาต่าง ๆ ขณะที่เขาเล่นรถผ่านไปนั้น เห็นพวก
หนุ่ม ๆ เด็กก็พากันอยู่เป็นหมู่ ๆ น้าสุนัขเพ็ดดเพ็ดนิตอยู่
พอเล่นรถเลียบฝั่งแม่น้ำไปสักพักหนึ่ง ก็เลยพาเราดูบริเวณ
กรุงโตเกียว ไม่นานเท่าไรก็ถึงมหาวิทยาลัยโกมาซาว่า ซึ่ง
ตั้งอยู่เขตตำบลเต้ตากายา พระวิริยภิกษุมาได้นำเราไปหา

ผู้อำนวยกรรมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นคฤหิ์ตั้งอยู่อายุในวัย ๗๐ ปี
 เค็ชแฉว ณ ทห็องรบแซก ซึ่งเขาเตรียมรอค็อนรบอยู่แฉว
 เมื่อใดทกทายปราศรัยกัน แฉวแฉวเป็ดยนนามแฉวโคตรกัน
 ตามธรรมเนียม ผู้อำนวยกรรมแฉวคณะอาจารย์ก่นาเราชม
 ถถานทต่าง ๆ ตงคณคัห็องเรียน ห็องประชุม หอดมุด
 ห็องเจริญพระกรรมฐาน หอดมุดนนัฉวรางชนเป็นหัดงหนึ่ง
 ค่างหาก ๒ ชน ด้วยงามมากพอใช้ มีหนึ่งค็อนบัจำนวน
 ๑๒๐,๐๐๐ เด็ม มีพระไตรปิฎกของไทยเราอยู่ ณ ทนทง ๒
 คับบ ค็อ คับบรัชกาลท ๕ แฉวคับบฉยามรัฐรัชกาลท ๗
 ค็อนห็องเจริญกรรมฐานนัฉว ทำเป็นห็องโถงใหญ่ค็อดค็อกกับ
 ห็องเรียน แฉวกว้างขวางกว่ห็องเรียนธรรมคามาก ยกพน
 ชนรอบ ๆ ฝาผนังสูงประมาณ ๑ ค็อก กว้างประมาณ ๑ เมตร
 ระหว่่างกลางห็องกนฝาสูงประมาณ ๕ ค็อกเป็นค็อน ๆ แฉว
 ยกพนสูงประมาณ ๑ ค็อก กว้างประมาณ ๑ เมตร ยาวไป
 ตามแนวฝาผนังทงค็องค่าน ปุฉาคค็วยค็อของญูปุ่น แฉว
 มีหมอนกดม ๆ วางไวเป็นท ๆ ค็ูเรียงกันเป็นแถวไปตาม
 ความยาว หมอนนนัฉวหรับไชนัฉวกนเจ็บกัน เพราะการนัฉว

ไซ้เวณานาน ลักษณะการจัดที่สำหรับเจริญพระกรรมฐาน
 เหมือนกับทวดไต้ยี่ ซึ่งได้เดามาแล้ว บางทีอาจจะใช้ครู
 อาจารย์สำนักเดียวกัน ทราบว่าครูที่อบรมพระกรรมฐานจัด
 ขึ้นโดยเฉพาะ มีเพียง ๒ คน บังเอิญวันที่เราไปดูนั้น ไม่ใช่
 วันอบรมกรรมฐาน จึงไม่มีโอกาสได้เห็นวิธีการอบรมของ
 เขา แต่ได้ให้อาจารย์คนหนึ่งซึ่งอยู่ในจำนวนที่นำเรานั้น
 ทำท่าทางให้ดูตามแบบ เขานั่งทับหมอน เท้าขัดสมาธิ วาง
 มือทับกันเหมือนกับของเรา ได้ให้ถ่ายรูปไว้ด้วย ถัด
 ห้องประชุมนั้น ด้านหน้ามียกพนมฉมจันทร์ขนาดประมาณ ๑
 เมตร มีม่านกัน ภายในม่านนั้นมีบุษนียวัตถุ คือ รูปพระ
 และบุคคลที่มีความสำคัญในทางศาสนาและบุคคลที่มีพระคุณ
 แก่โรงเรียน มีเครื่องสักการภัณฑ์อย่างสง่า งดงาม และ
 สะอาดดีได้อยู่ สัมกับเป็นบุษนียวัตถุที่มีความสำคัญ ด้าน
 หน้าบนพนมฉมจันทร์นั้นยกเป็นรูปโต๊ะขนาดประมาณ ๑ เมตร
 สำหรับผู้บรรยายใช้วางตั้งของที่จำเป็นเวลาบรรยาย รูปร่าง
 ลักษณะสง่างามพอดู เกาอี้สำหรับนั่งฟังตั้งเป็นแถวติดตาย
 อยู่กับที่ เกดอนย้ายไม่ได้ ใต้ของใหญ่สำหรับเดินเข้าออก

เป็นตอน ๆ ไป บรรจุกินได้ประมาณ ๑,๐๐๐ คน คุณสะอาด
 งามคาดเดาเกิน การที่เขาจัดหอประชุมสะอาดและมีสิ่ง
 พร้อมทั้งมีการประดิษฐ์งานดังที่เคารพเป็นปฐนียวัตถุเข้าไว้นั้น
 นับว่าเป็นแบบอย่างที่ดีและมีคุณค่ามาก เพราะถ้าเราเป็น
 เครื่องสร้างอารมณ์ดี ให้เขาได้ประชุมมีความสดชื่นแจ่ม
 ใส ชวนให้จิตใจสงบระงับไปในตัว เมื่อเขาประชุมต่างก็มี
 ความสงบลงเย็นเยือกเย็นกัน ก็เป็นเหตุให้การประชุมได้ดำเนิน
 ผลสัมฤทธิ์ความมุ่งหมายด้วยดีดังประสงค์ ตอนนั้นให้นกกิ่งพระ
 พุทธภาษิตบทหนึ่งว่า “เนสา สภา ยตถ น สนฺติ
 สนฺโต” สัตบุรุษ คือคนสงบเรียบร้อย ไม่อยู่ในชุมนุมใด
 ชุมนุมนั้นก็ไม่ใช่ประชุม ส่วนห้องเรียน ห้องเด็กเขอรันนั้น
 ก็เป็นอย่างสามัญธรรมดาทั่ว ๆ ไป ไม่จำเป็นต้องพรรณนาอีก
 ณ ที่นี้ เมื่อเราได้ชมดังที่ควรชมตามประสงค์แล้ว ได้ถ่ายรูป
 หมู่วางกันไว้เป็นหลักฐาน

ส่วนผลแห่งการสนทนากัน มีข้อความโดยสังเขปดังนี้
 มหาวิทยาลัยแห่งนั้นชื่อว่า โกมาซาว่า เป็นของคณะสงฆ์
 ไชยโศกนิกร ซึ่งเป็นนิกรใหญ่ที่สุด มีจำนวนนักเรียน

๒๐๐๐ คน มีทั้งพระและภิกษุสงฆ์ชายหญิงรวมกัน ที่เป็นพระ
 ประมาณ ๕๐ เปอรเซ็นต์ นักเรียนทกชั้นนอนในหอพักของ
 มหาวิทยาลัย ๔๐๐ คน นอกนั้นมาเรียนไปกลับ มหาวิทยาลัย
 ดยแบ่งออกเป็น ๓ คณะ คือ ๑. คณะพาณิชยศาสตร์
 ๒. คณะเศรษฐศาสตร์ ๓. คณะวรรณคดีศาสตร์ แต่ละ
 คณะใช้เวลาเรียน ๔ ปีเท่ากันหมด ทุนของมหาวิทยาลัยได้
 จาก ๒ ทาง คือ จากค่าเล่าเรียนของนักเรียน และจากเงิน
 ทุนมูลนิธิ ทางรัฐบาลมิได้ให้ทุนอุปถัมภ์แต่ประการใด
 เพียงแต่ควบคุมการศึกษาให้ดำเนินไปตามความมุ่งหมายเท่า
 นั้น เก็บค่าเล่าเรียนจากนักศึกษาคนหนึ่งปีละ ๒๕,๐๐๐ เยนต์
 ค่าหอพักกินนอนเดือนละ ๓,๐๐๐ เยนต์ มหาวิทยาลัยนี้สอน
 ด้วยภาษาญี่ปุ่นโดยตลอด นักเรียนต่างประเทศศึกษาใน
 มหาวิทยาลัยนี้ ต้องเรียนภาษาญี่ปุ่นโดยเฉพาะเสียก่อน ถ้า
 ทางเราประเทศไทยมีความประสงค์จะส่งนักศึกษาไทยไปเรียน
 ในมหาวิทยาลัยของเขา เขาก็มีความยินดีที่จะรับส่งของ

ในการสนทนานี้ ดร. ยะสุดา ผู้ช่วยหัวหน้าเอเซียมูลนิธิ
 ประจำกรุงโตเกียวรวมอยู่ด้วย เขาพูดว่า ถ้ามหาจุฬา-

ดงกรณราชวิทยาลัย จะตั้ง นักเรียน มาเรียน ในมหาวิทยาลัย
 เขาจะพยายามสนับสนุน และดำเนินการเพื่อให้เอเซียมูตนิธิอุป-
 ถัมภ์บำรุงตามสมควร ดร. ยะดุกา เป็นลูกญี่ปุ่นเกิดในอเม-
 ริกา จึงเป็นอเมริกัน พูดภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่นได้
 อย่างคล่องแคล่ว เขามีความยินดีจะไปอยู่ประเทศไทยเพื่อ
 ช่วยสอนภาษาญี่ปุ่นหรือภาษาอังกฤษ ด้วยเมื่อวันก่อนเรา
 ได้สนทนากันที่สำนักงานเอเซียมูตนิธิเป็นที่เข้าใจกันดีมากก่อน
 แล้วตามทัศนะของเรา ในอนันที่จะแตกเปิดย่นนักศึกษากัน
 และกัน เพื่อสร้างอนุชนเพื่อให้ความรู้จกมกคณกนดตงแต่
 เป็นเพื่อนนักเรียนรวมกันเป็นต้นมา อันเป็นมูลฐานให้
 อนาคตของชาติและพุทธศาสนาแจ่มใส ด้วยประชาชนแต่ละ
 ชาติมีความเข้าใจดีต่อกันและกัน จักอยู่เป็นพันธมิตรร่วมโลก
 กันอย่างสนิทเยือกเย็นใจ ไม่มีความระแวงเคลงใจกัน
 เหลืออยู่ อันเป็นจุดหมายปลายทางแห่งการจัดตั้งมหาวิทยาลัย
 ดยดงขของเรานพระการหนง

เวลาค ๑๘.๐๐ น. เรากลับจากมหาวิทยาลัยโกมาซาว่า
 ตรงไปยังโตชิเซนเตอร์โฮเต็ล เพื่อร่วมการประชุมกับชบวน

การ เอ็ม. อาร์. เอ. ภาคกลางคืน เมื่อได้ร่วมการประชุม
 พอสมควรแล้วกลับบ้านพัก ถึงบ้านพักเวลา ๒๐.๐๐ น. เรา
 พักผ่อนสรงน้ำแล้วได้ถือโอกาสสนทนาปรารภเรื่องต่าง ๆ อัน
 ประกอบด้วยธรรมเนียมกับพวกเจ้าของบ้านอยู่เป็นเวลานาน ด้วย
 วรุณชนก็จะได้จากกันแล้ว เจ้าของบ้านเป็นคนมีฐานะและ
 มีศรัทธาดีดั่งเดิมมาแล้ว แต่ยังมีความเข้าใจในธรรมะไม่สู้
 มากนัก โดยเฉพาะไม่เคยเข้าใจหลักการของพระพุทธศาสนา
 ในลัทธิเถรวาทตามแบบเมืองไทยเลย เราจึงถือโอกาสสอน
 พระคุณเขาด้วยสนทนาแทรกธรรมะลงไปเป็นตอน ๆ และ
 กล่าวหนักไปในภาคปฏิบัติธรรมแบบดัด ๆ ให้เป็นที่เข้าใจ
 ได้ง่าย พร้อมทั้งชวนอย่างที่เป็นปัจจุบันธรรมอันปรากฏอยู่
 ในตัวของคนเราทุกขณะให้เห็นเป็นประจักษ์ ดังเกิดดูเขามี
 ความเข้าใจ คือฟังรู้เรื่อง หรือที่เรียกว่า ฟังตามไปได้
 ไม่นิ่ง มีความขมขื่นแจ่มใส ได้ความว่าเราเร่งไปตาม
 จังหวะที่สนทนา การสนทนาธรรมกับคนที่ยังไม่สนิทใน
 ธรรมนั้น ถ้าสนทนาทางปฏิบัติธรรมแล้ว จักเป็นเหตุให้ผู้
 ฟังเลี้ยวเวรน้อย แต่ได้คิดและรู้วิธีการที่จะลงมือปฏิบัติตน

ให้เข้าถึงธรรมได้ดีกว่าการค้นหาปริยัติธรรมอย่างเดียว แต่
ถ้าผู้ฟังมีทิวฐิมานะกล้า จึงค่อยแทรกปริยัติธรรมลงให้มาก
พอที่จะทำลายมานะทิวฐิเขาได้ด้วย ให้เป็นคู่กับปฏิบัติธรรม
แต่ที่จะเว้นเสียไม่ค้นหาปฏิบัติธรรมนั้น จักเป็นการเพิ่มพูน
มานะทิวฐิให้เจริญยิ่งกว่าที่จะให้ความชุ่มชื้นเบิกบาน หรือ
บางที่อาจกลายเป็นชนวนให้วิวาทกันเสียด้วย

การค้นหาของเราในเวลานี้ รู้ดีว่าเป็นเครื่องเจริญ
ศรัทธาเพิ่มพูนปีติปราโมทย์ ให้แก่พวกเจ้าของบ้านพอได้ที
เดียว เราเองก็คิดว่า ได้ทำหน้าที่อันควรกระทำ ได้
สนองพระคุณของท่านผู้มีพระคุณประการหนึ่ง แท้จริงการ
เผยแผ่พุทธธรรมนั้น เราอาจทำได้ด้วยหลายวิธี เช่น ด้วย
การแสดงธรรม การแสดงปาฐกถาต่อฝูงชนมาก ๆ การ
แสดงภาพยนตร์ การแสดงละครอันประกอบด้วยคติธรรม
และการค้นหาในระหว่างคงแต่คนหนึ่งสองคนขึ้นไป แต่ด้วย
วิธีค้นหานี้ นับว่าเป็นวิธีการที่ใกล้ชิดและมีความแนบเนียน
มาก เพราะสามารถที่จะให้ผู้ค้นหาบรรเทาความสงสัยหรือ
รู้วิธีดำเนินการได้อย่างถูกต้องด้วยการซักถามตามอัธยาศัย

ด้วยเหตุนี้ ในการสนทนากัน ถ้านักเผยแผ่พุทธธรรมจะได้ฟัง
 ดะเว็นเตียซึ่งสัมผัสปาปะวาจาให้ห่างไกล ทั้งใจ ใฝ่ใจ คอย
 หาช่องโอกาสสอดแทรกพุทธธรรมในบทสนทนานั้น ๆ แม้บท
 สนทนานั้นจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม ก็จักเป็นการถูกต้องและ
 เหมาะสมตามหน้าที่ ทั้งจักเป็นการเชิดชูพุทธธรรมและรับภาร-
 ธุระในการเผยแผ่พุทธธรรมให้จักรกระจายไปสู่พื้นจิตใจของ
 กลุ่มชุมชนนั้นๆตามพระพุทธรประสงค์ โดยไม่ยกมานะทิฐิ
 อันเป็นกิเลสที่ดำช้าเลวทรามจนมากดกั้นกั้นทางของ ตนเอง
 หรือปิดทางไหลแผ่ไปแห่งพุทธธรรม นักสอนคำสอนที่ไม่
 ระมัดระวังปล่อยให้มานะทิฐิเกิดขึ้นปิดบังตัณมาทิฐิ มัก
 จะสอนพุทธธรรมโดยวิธีปิดประตูกันตัวเอง หรือสร้างทำนบ
 ขนกั้นทางไหลไปแห่งพุทธธรรม ซึ่งผลของมันก็คอกำหนด
 ให้เป็นคนมีใจคับแคบ หรือมีแสงแห่งตัณมาทิฐิดวงเล็ก
 มองเห็นแค่ตนเอง ที่เรียกว่า เห็นแก่ตัว ที่ดักว่านหม่อมอง
 เห็นแค่พวกของตน ที่เรียกว่า เห็นแก่พวก เล่นพวก
 เล่นพรรค ที่ดักว่านนั้นไปอีกก็มองเห็นแค่ชาติของตน ชาติ
 อื่นมองไม่เห็น เขาจะเป็นตายอย่างไรไม่ทราบ ที่เรียกว่า

หลงชาติ เห็นว่าความจำเป็นอยู่เพียงแค่นี้ชาติของคนเท่านั้น
 ผลตพคคคพุททธรรมฉายแสงอยู่แต่ในพวกของตัว ชาติของ
 ตัว ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก คือพวกอื่นชาติอื่น
 ส้มดั่งพระพุทธประสงค์ ด้วยเหตุนั้น นักสอนพุททธรรม
 ด้วยมุ่งที่จะให้พุททธรรมจรกระจ่ายไปเป็นประโยชน์สุขแก่
 มนุษย์ชาติตามพระพุทธประสงค์แล้ว จึงพึงตั้งวรชอนไวให้
 มาก เพราะเจ้ามานะทิฏฐิเขามั่นหนาตงนน จะไปโทษเขา
 ก็ไม่ได้ ทางที่ถูกหรือทางออกคือให้มีศีลระมัดระวัง อย่า
 ใ้เขา คือ อย่าให้ช่องแก่มานะทิฏฐิเท่านั้น.

พระพิมลธรรม

(พระพิมลธรรม)

สภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ๘/๒๕๐๒

สำนักงาน เอ็ม. อาร์. เอ.
กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมันนี

๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๒

พระธรรมวรนายก อธิการบดีมหาจุฬาลงกรณ์ฯ

ขณะที่พักอยู่ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ได้
เขียนจดหมายเหตุผลบทที่ ๗ ดังมาอีกวาระหนึ่ง คงจวนจักไป
ถึงมือแล้ว เราได้เดินทางจากกรุงลอนดอนตั้งแต่ตอนเย็นของ
วันที่ ๒๗ มิถุนายน โดยผ่านนครอัมสเตอร์ดัม ประเทศ
ฮอลันดา แล้วตรงมายังประเทศเยอรมันนี ขณะที่พักปฏิบัติ
ศาสนกิจอยู่ที่กรุงเบอร์ลิน ณ กรุงเบอร์ลินนั้น มีสิ่งทักๆ
น่าเดาว่าดูกันฟังมากหลายไม่แพ้ประเทศญี่ปุ่นเลย แต่อดใจ
ไว้เสียได้ ด้วยยังเดาเรื่องประเทศญี่ปุ่นมาดูกันฟังยังไม่ถึง
กระแสความ จึงจกขอเดาเรื่องเมืองญี่ปุ่นต่อจากที่เดามาแล้ว
ดังนี้

วันศุกร์ที่ ๒๘ พฤษภาคม วันน เป็นวันสำคัญวันหนึ่ง
ที่จะต้องเร่งรีบกระทำกรณียะให้เสร็จสิ้นทันกับกาลอันจำกัด

คือมีโปรแกรมที่ดำคัญอยู่ ๒ อย่าง อย่างแรก เวลา ๑๕.๐๐ น.
จะไปประกอบพิธีมอบพระพุทธรูป ถวายแด่คณะสงฆ์โซโซโต-
นิกาย ณ วัดเอเฮจิ ในกรุงโตเกียว อย่างที่สอง เวลา
๒๑.๐๐ น. เค็ช จะเดินทางจากประเทศญี่ปุ่นไปยังสหรัฐอเมริกา
ต่อไป ด้วยเหตุนั้น วนนบตงแต่ฉันอาหารเช้าแล้ว
เราจึงมีภาระที่ต้องทำแข่งกับเวลาตลอดทั้งวัน และต้องทำ
กันอย่างรีบเร่งและเร่งด่วน พระมหาจันทร์กับ มร. เฟรด
เฮนริก ไปทำวิชาที่สถานเอกอัครราชทูตอเมริกา เราเขียน
จดหมายตอบอนุโมทนาไปยังสถานที่และบุคคลต่าง ๆ ที่ได้ให้
ความช่วยเหลือเราในประเทศญี่ปุ่น กับทำหนังสือบอกข่าว
มาทางกรุงเทพฯ เรื่องจะเดินทางต่อไปยังเกาะเม็กกีนอ รัฐ
มิชิแกน สหรัฐอเมริกา เพื่อจักได้ทราบกำหนดการเดินทาง
ของเราไว้ด้วย วันนั้นตลอดวัน นอกจากโปรแกรมที่กำหนด
ไว้แล้ว ในตอนบ่ายไม่รับนิมนต์อื่นใดทั้งหมด เราต้องทำ
ภารกิจอยู่ ณ ที่พักจนชนเพล เพลแล้วจึงทำต่อจนเสร็จ
เวลา ๑๔.๐๐ น. พระวิริณากายามา มาถึงที่บ้านพัก
เพื่อเป็นมัคคุเทศก์นำเราไปยังวัดเอเฮจิ ประกอบพิธีมอบ

ถวายพระพุทธรูปตามโปรแกรมน เวล ๑๔.๓๐ น. เราออก
 เดินทางไปยังวัดเอเซียพร้อมด้วยพระมหาจันทร พระมหาพิชิต
 พระวรนาถายามา และ มร. เฟร็ด เฮนริก เมื่อเราไปถึงวัด
 ไม่ช้าท่านเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงโตเกียว ก็เสด็จมาถึง
 ในพิธี ทางคณะสงฆ์โซโตนิกาย ได้เชิญแขกผู้มีเกียรติทั้ง
 บรรพชิตและคฤหัสถ์ไปร่วมอนุโมทนาเกือบ ๒๐๐ คน รวม
 ทั้งท่านเอกอัครราชทูตไทยเราด้วย

เมื่อเราถึงบริเวณวัดเอเซีย ได้มีพระเจ้าหน้าทมารับ
 เรา แล้วนำไปหาท่านมหาเถระโรเด็น ตากาชิมา ประธานสงฆ์
 แห่งโซโตนิกาย ซึ่งท่านคอยต้อนรับอยู่ ณ ห้องรับแขก
 ก่อนแล้ว ท่านเอกอัครราชทูตก็เสด็จตามไปด้วย ท่านมหา
 เถระโรเด็น ในวัย ๘๓ ปี แต่รูปร่างเล็กยังคงแคล่วว่องไว
 ได้แสดงอริยาบถต้อนรับเราด้วยหน้าชื่นตาบาน ประกอบ
 ด้วยความสุภาพอ่อนหวาน เป็นที่น่ารักและน่าเคารพอยู่มาก
 ทำให้เราและแขกอื่นที่ไปหาได้รับความยินดีทั่วถึงกัน เราได้
 ถวายย่ามไทยและพระกริ่งศรีธรรมเพชรแด่ท่านตั้งแต่วินิจฉัย
 บูชาแล้ว วนนันทันได้ถวายไม้อาญาดีทชแบบพระเถระญี่ปุ่น

ใช้ถือเข้าประกอบพิธีต่าง ๆ ตามลัทธิมหายาน ๑ อัน ครอบ
 รั้งลักษณะดั่งงามดี มีก่อดองไม้ดำหรับเก็บรักษาอย่าง
 แข็งแรง ไม่อาญาดีทชแบบนี้ ใช้ได้เฉพาะพระเถระในเวด
 เข้าทำพิธีทางศาสนา ค่อย ๆ กับพระไทยเราใช้พดยศถือใน
 งานพิธีศาสนาต่าง ๆ ฉะนั้น

ครั้นต้นทหนักัน ณ ห้องรับแขกพอสมควร และเจ้าหน้าท
 ได้มาบอกถึงความพร้อมเพรียง ณ โรงพิธีแล้ว เราพร้อม
 ด้วยท่านเอกอัครราชทูต ได้ลาท่านมหาเถระโรเด่นไปสู่โรงพิธี
 ก่อน ณ ที่โรงพิธีนั้นมีพระและอุบาสกอุบาสิกา นั่งเข้าระเบียบ
 รอยอยู่อย่างพร้อมเพรียงแล้ว เขาจัดให้พระนั่งตอนหนึ่ง
 อุบาสกและอุบาสิกาแยกกันนั่งคนละฝ่าย ภายในวิหารอันสง่า
 ทามกลางบริเวณวัด ลักษณะสถานทคล้ายศาลาการเปรียญ
 ของเรา มีประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งเครื่องสักการ-
 ภัณฑ์ไว้ตรงระหว่างกลางวิหารติดมุมด้านหนึ่ง ข้างหน้า
 พระพุทธรูป เป็นห้องโถงทกว้างทยาว ปลูกาดเลื้อเต็ม
 บริเวณห้องโถงนั้น ด้านเหนือให้อุบาสกนั่ง ด้านใต้ให้อุ-
 บาสิกา นั่ง ระหว่างกลางตรงหน้าพระพุทธรูปออกมา จัด

ปลดอาสนะไว้อย่างสง่าเป็นพิเศษ สำหรับพระมหาเถระ
 ผู้เป็นประธาน พระภิกษุทั้งหลายเห็นอาสนะรอบ ๆ ข้างตง
 ของพระมหาเถระนั้น ล้วนเราเขาจัดอาสนะไว้เป็นพิเศษ
 อีกล้วนหนึ่งทดานเห็นอย่างพระพุทธรูปกลางพระวิหาร ดูเขา
 จัดเป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาดงดงามดี ไต่พระพุทธรูป
 และเครื่องสักการภัณฑ์แบบญี่ปุ่นดูงามพอกันควรกัน

เมื่อเราไปถึงโรงพิธีนมัสการพระรัตนตรัยแล้ว ก็ไปนั่ง
 ที่อาสนะของตน ท่านเอกอัครราชทูตประทับนั่งข้างหลังเรา
 ออกไป พอดีครู่หนึ่งพระมหาเถระโรเด่น ในเครื่องแบบ
 ดีเหลืองเหมือนพระไทย (ท่านพูดกับเราว่า วัณห์แต่งเครื่อง
 แบบดีเหลือง ให้เหมือนสังฆวรพระไทย) คิดตามด้วยพระเถระ
 รอง ๆ อีก ๔ รูป เดินอย่างฉ่ำววมมาสู่โรงพิธี มีถือไม้
 อาญาดีทชททานได้ถวายเราเป็นอนุสรณ์นั้น พอเข้าเขตโรง
 พิธี เจ้าหน้าทตเครื่องตั้งญานาคอนรับ ทำให้บรรยากาศ
 ครึกครื้นและใจเต้นแรงเกิดปีติโสมนัส ดูเป็นการเป็นงาน
 เป็นพิธีของทชวณให้เกิดมีชีวิตจิตใจ ปดุกศรัทธาปสาทะ
 แด่ผู้ทมาในงานพิธีพอได้ แม้เราเองก็เกิดปีติสมกับที่เราได้

คงใจมอบถวายพระพุทธรูปไว้ให้เป็นเครื่องสักการบูชา และ
 เป็นอนุสรณ์แห่งมิตรภาพในระหว่างไทยกับญี่ปุ่นตลอดกาล
 นานโดยแท้ เมื่อพระมหาเถระโรเสนมาถึงอาสนะ ท่านมิได้นั่ง
 ยืนถือไม้อาญาดีทชอยู่ตรงชายอาสนะนั้น ล้วนเรารุดจาก
 อาสนะไปพร้อมกับจุฑารูปเทียนบูชาพระของเรา และทำพิธี
 อธิษฐานจิตให้องค์พระพุทธรูปปฏิมา จงเป็นสักขีพยานแห่ง
 ความเป็นกัลยาณมิตร ระหว่างพุทธศาสนิกชนชาวไทยและ
 ญี่ปุ่นไปตลอดกาลปาวสาน แล้วเราได้ดูกันเชิญพระพุทธรูป
 ซึ่งประดิษฐานไว้บนโต๊ะพิเศษต่างหาก ตั้งถวายให้ท่าน
 เอกอัครราชทูตทรงอุ้มประคองไว้ในท้ายน เราทั้งหมดยืน
 หันหน้าสู่ท่านมหาเถระโรเสน ซึ่งท่านก็ได้ยืนอยู่แล้ว เรา
 กล่าวปราศรัยอย่างสังเขปเป็นใจความว่า ขอให้้องค์พระพุทธรูป
 ปฏิมา สัมัยเชียงแสนแห่งประเทศไทย จงเป็นอนุสาวรีย์
 เตือนใจให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ทั้งไทยและญี่ปุ่นระลึกถึง
 พระธรรมของพระพุทธองค์ แล้วให้ฉันกันว่า เราเป็นพี่น้องกัน
 โดยธรรมตลอดกาลนานเทอญ แล้วเราก็ได้เชิญพระพุทธรูป
 จากพระหัตถ์ของท่านเอกอัครราชทูตส่งมอบต่อมือของท่าน

มหาเถระโรเด่น ต่อจากนั้นพระภิกษุเจ้าหน้าทัญญูปุ่นได้เชิญ
 พระพุทธรูปนั้นจากมือของท่านมหาเถระโรเด่น นำไปประดิษ-
 ฐานไว้เหนือเครื่องดัดการภณัท ซึ่งได้ตกแต่งไว้อย่าง
 เหมะดม รวมกับพระพุทธรูปอื่นๆ ซึ่งประดิษฐานอยู่ก่อน
 แล้ว เมื่อประดิษฐานและจัดเครื่องดัดการเรียบร้อยแล้ว
 พระภิกษุญูปุ่นทงหนนสัตว์ดมนนคแบบญูปุ่น พังเสียงเหมื่อนกับ
 พระจีนสัตว์ดกตกเค็กในเมืองไทย ทราบว่าสัตว์ดบัญญัติบาบมี
 แต่เราฟังไม่รู้เรื่อง ในขณะที่พระสัตว์ดมนนคอยู่นั้น บรรดา
 อุบาสกอุบาสิกาที่มาในพิชิตุกขนไปหีบเอาผงแก่นจันทน์หอม
 ไปโรยลงที่ถ่านไฟในกระถาง ซึ่งเขาจัดไว้บนเครื่องดัดการ-
 ภณัทหน้าพระพุทธรูปนั้น พระวิริณากายามาได้ไปเชิญท่าน
 เอกอัครราชทูตไทยให้ไปโรยเป็นคนแรก แล้วก็ถูกทยอย
 กันไปโรยจนครบหมดทุกคน พระสัตว์ดมนนคประมาณดัก ๑๕
 นาที ก็จบ เมื่อพระสัตว์ดมนนคจบแล้ว ท่านมหาเถระโรเด่น
 ได้กล่าวสุนทรกถาต้อนรับพระพุทธรูปนั้นอย่างไพเราะ กับทั้ง
 แสดงให้อุบาสกอุบาสิกาได้ทราบว่า เราคือใคร มีความ
 ดำคัญอย่างไร มาสู่ประเทศญูปุ่นเพื่อประสงค์อะไร เมื่อจบ

แล้วเป็นอันเสร็จพิธี การที่พระญูปุ่นทำพิธีสวดมนต์กุด
อุบาสกอุบาสิกาโรยผงจันทร์หอมบูชาพระกุด เรียกว่าทำพิธี
ฉลองสมโภชพระพุทธรูปตามธรรมเนียมประเพณีของญูปุ่น

เมื่อเสร็จพิธีแล้ว บรรดาอุบาสกอุบาสิกาที่มาในพิธีนั้น
พากันสนใจในเรามาก เข้ามาสนทนาปราดยไต่ถามด้วย
ประการต่าง ๆ ต่างคนเข้ามาแสดังตนว่า ได้เคยไปเมืองไทย
แสดะได้ไปเห็นวัดมหาธาตุมาแล้ว ต่างก็พากันแสดังความ
ชื่นชมยินดีต่อกันแสดะกันเป็นเล่ม่อนอย่างที่เป็นพี่น้องกันแท้ ๆ
แต่ก็ไม่มีใครภาษาพูดกันทันความประสงค์เท่านั้น คือต้องพูด
ถ่ายทอดทางล่ามคง ๒-๓ ทอด คือเราพูดเป็นไทย พระ-
มหาจันทร์แปลเป็นภาษาอังกฤษ แสดะแล้วพระวิริยกายามา
แปลเป็นภาษาญูปุ่น จึงได้ทราบความหมายของกันแสดะกัน
ถ้าไม่เป็นเวดาร์บรอนกรุดักด้นกุดก็เหมือนกัน พูดไม่เห็น้อย
ได้หยุดพักเป็นทอด ๆ ไปในคัว

เราได้ให้จารึกที่ฐานพระพุทธรูปนั้นเป็นภาษาอังกฤษว่า
“พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนแห่งประเทศไทย พระพิมพ์ธรรม
อาศภเถระ วัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ มอบแด่ท่านมหาเถระโรเด่น

ตาทาชีนา ในคราวมาสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างพุทธศาสนิก
ไทย-ญี่ปุ่น ครั้งแรก ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๒”

เมื่อได้สนทนาวิสาสะกันพอสมควรแล้ว ประมาณ
๑๗.๐๐ น. เราก็อำลากลับเพื่อเตรียมการเดินทางตามโปร-
แกรมต่อไป เวลาเราออกมาจากพระวิหารชินรยงค์ คณะ
อุบาสกอุบาสิกาและพระสงฆ์ทั้งนั้น พวกเขามาตามส่งที่รยงค์
ต่างก็พากันแสดงความชื่นชมยินดีและแสดงความอาลัยอย่าง
พี่น้องจะจากกันไปสู่ที่ไกล ก่อนที่รยงค์จะเคลื่อนไป เรา
กล่าววาทะเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า “ไซโยนารา” ที่แปลว่า ขอตา
ก่อน เขาพากันบิตยนิตต่างก็ส่งเสียงตอบว่า ซิโยนารา ๆ
อย่างอังกะนัง จนรถเราได้ดับสายตาไป ท่านมหาเถระโรเด็น
ก็มายืนส่งรวมอยู่ทนนทวย นับว่าพิธีการมอบถวายพระ-
พุทธรูปครั้งนี้ จักเป็นรอยจารึกปรากฏอยู่ในดวงใจของพุทธ-
ศาสนิกชาวญี่ปุ่นไปตลอดกาลนาน และบังเกิดผลสัมความ
ประสงค์ของเราในการสร้างพี่น้องในเมืองไกล อันจักเป็น
ปัจจัยสืบทอดไปถึงชั่วลูกหลานต่อไป

เรากลับไปถึงบ้านพักเป็นเวลา ๑๗.๐๐ น. เศษแล้ว และ
 ยังเหลือเวลาอยู่ไม่กี่ชั่วโมงก็จะจากประเทศญี่ปุ่นแล้ว ดังนั้น
 เราควรทำประการแรกก็คือ แสดงความอนุโมทนาเจ้าบ้านให้
 สัมควรกัน เรารู้สึกไม่สบายใจนัก เพราะได้พำนักราชย์อยู่
 ในบ้านเขาถึง ๘ วัน ๘ คืนเต็ม ๆ แล้วไม่ใช่แค่เพียงอาศัย
 เป็นเสนาสนะแต่อย่างเดียว ต้องอาศัยเจ้าของบ้านด้วย
 บ้าง & คือเจ้าของบ้านได้ถวายความอุปการะแก่เราเป็น
 อย่างดีที่สุดด้วยบ้างทั้ง & คือถวายจ্বর ถวายอาหาร ถวาย
 ที่พำนักราชย์ และถวายหยูกยาแก้หวัดคัดจมูกเล็ก ๆ น้อย ๆ
 หลายอย่าง นอกจากนี้เมื่อได้ทราบว่า เราต้องการอะไร
 เป็นจกถวายอย่างทันที เช่นวันวิสาขบูชาเราต้องการดอกไม้ม
 รูปเทียนเพื่อบูชาสักการะพระรัตนตรัย ขณะที่จากบ้านไปวัด
 เราให้ไวยาลังกรลงซื้อดอกไม้มรูปเทียนในระหว่างทาง ณ ที่
 ร้านแห่งหนึ่ง บังเอิญไม่มีใครจัดซื้อให้ถูกความประสงค์
 ของเรา เราจึงลงไปดูด้วยตนเอง คัดเลือกดอกไม้ชนิดที่
 ต้องการพอแก่ความประสงค์แล้ว สั่งให้ไวยาลังกรชำระ
 ค่าดอกไม้ คนขับรถซึ่งเข้าไปด้วยได้บอกว่า ไม่ต้องชำระ

คำบอกไม่ นายที่บ้านตั้งไว้ว่า เมื่อเราซ้ออะไรที่ไหนท่านจะ
จัดการชำระเองทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่สบายใจอยู่ว่า เรา
ควรจะปฏิบัติสถานไรบ้าง จึงจำเป็นต้องแก้พระคุณ
และพอใจแก่เจ้าของบ้าน ทั้งเป็นดังเหมาะสมแก่สมณวิสัย

เราได้ตกลงใจให้เชิญเจ้าของบ้านมา พร้อมกัน ทั้งหมด
รวมทั้งคนรับใช้ในบ้านด้วยประมาณ ๒๐ คน ได้แสดงความ
อนุโมทนาขอบคุณ โดยทั่วถึงกัน แล้วได้ให้โอวาทที่ประกอบ
ด้วยเมตตาและการวะ คือผู้ใหญ่ต้องมีความเมตตาปราณี
ต่อผู้น้อย ส่วนผู้น้อยต้องมีความเคารพจงรักภักดีต่อผู้ใหญ่
เป็นต้น แล้วในที่สุดได้ให้เครื่องระตก คือผู้ชายให้พระกริ่ง
ศรีธรรมเพชญ์ ผู้หญิงให้เหรียญพระศรีธรรมเพชญ์ ทุก ๆ คน
แสดงอาการชื่นชมยินดีต่อโอวาท และวัตถุเครื่องระตกนั้น
โดยเฉพาะ มร. กาบุก กับภริยา เราได้ให้โอกาสติดต่อ
สัมพันธ์กันเหมือนอย่างพี่น้องสืบไปตลอดกาลทุกเมื่อ

หลังจากนั้นเราได้จัดแจงแต่งของลงกระเป๋าท่าที่ควรจะ
นำติดตัวไปด้วย สิ่งใดที่เป็นของหนัก และไม่จำเป็น ก็จัด
ฝากให้พระมหาพิชิตนำกลับกรุงเทพฯ ๗ ได้เวลา ๒๐.๐๐ น.

เราออกจากบ้านพัก มุ่งหน้าตรงไปสู่ท่าอากาศยานฮาเนดะ
 พร้อมทั้ง มร. กาบุกิและภริยาติดตามส่ง เมื่อไปถึงท่าอากาศยาน
 แล้ว มีพวกพระและอุบาสกอุบาสิกาญีปุ่น ไปคอยรอตั้ง
 อยู่หลายคน มีพระวิริยากายามา เป็นต้น รวมทั้ง ดร. ยะดุดา
 ผู้ช่วยหัวหน้าเอเชียมุทธินิคด้วย เมื่อเราไปถึงไม่นาน ท่าน
 เอกอัครราชทูต พร้อมด้วยหม่อม ได้เสด็จไปถึงเพื่อส่งเราเช่น
 กัน นายประสิทธิ์ พิพัฒน์กุล นายกสมาคมนักเรียนไทยใน
 ญี่ปุ่นไปถึงที่หลัง เราได้ถือโอกาสสนทนาปราศรัยกับชาว
 ญี่ปุ่นที่ไปส่งบ้าง กับท่านเอกอัครราชทูตและหม่อมบ้าง จน
 ถึงเวลาที่เจ้าหน้าที่บริษัทการบินมา บอก ให้เตรียมตัว ไปขึ้น
 เครื่องบิน บรรดาผู้ไปส่งคงจากกันเพียงแค่นั้น แต่ท่าน
 เอกอัครราชทูตกับหม่อมมีตัวพิเศษ ตามไปส่งได้ถึงข้างใน
 เข้าไปอีก ซึ่งไม่มีใครจะเข้าไปได้ นอกจากผู้โดยสารกับ
 เจ้าหน้าที่โดยเฉพาะเท่านั้น

เมื่อผู้โดยสารรวมทั้งเราด้วยขึ้นสู่เครื่องบิน เรียบร้อยแล้ว
 เครื่องบินก็เตรียมวิ่งมุ่งหน้าไปสู่มุมมุดูดสนาม เพื่อบินขึ้นสู่อากาศ
 เวหา ตามเวลาที่กำหนดไว้ คือ ๒๑.๓๐ น. แต่พอไปถึง

มุ่มด้นามแล้วต้องกอดบ้นคนมายังหน้าสถานอีก ปราบกฏภายหลัง
 ว่า คนโดยสาร ๒ คนในเรือบินนั้น ยังปฏิบัติไม่ชอบด้วย
 ระเบียบ ทางการค้าวจต้องการตัวให้มาปฏิบัติตนให้ชอบ
 ด้วยระเบียบเดี่ยก่อน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การออกเดินทาง
 ต้องเสียเวลาไปพักหนึ่ง จนถึงเวลา ๒๒.๒๐ น. จึงได้บิน
 ออกจากท่าอากาศยานฮาเนด้า กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น
 ด้วยประการฉะนี้

ได้เล่าเรื่องเมืองญี่ปุ่นเท่าที่ได้อธิบายไปเห็นมาด้วยกันฟังกัน
 กระแต่ความเพียงเท่านั้น ส่วนเรื่องเมืองอเมริกา และทวีป
 ยุโรปนั้น ถ้ามีโอกาสก็จักเล่าด้วยกันฟังในภายหลัง เพราะ
 เป็นสิ่งที่ผู้ไม่เคยไปได้เห็น นำฟังนำรู้อยู่ไม่น้อยเลย.

พระพิมลธรรม

(พระพิมลธรรม)

สภานายกมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติวรรณคดีพระพุทธศาสนา

เรียบเรียงจาก

A HISTORY OF INDIAN LITERATURE

BY MAURICE WINTERNITZ

โดย

พระมหามณัส จิตฺตทโม

วรรณคดีแห่งคัมภีร์พระเวท ช่วยให้เราทราบถึง
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยเริ่มแรกของมหา-
กาพย์ได้บ้างพอสมควรเหมือนกัน และเราก็ต้อง
เลืกอาศัยหลักฐานเหล่านั้น วรรณคดีของพระพุทธ-
ศาสนาเท่านั้นซึ่งพาให้เราค่อย ๆ ทราบความเป็นไป
ตามประวัติศาสตร์อย่างแจ่มแจ้ง และเราก็ได้พบกัน
แล้วว่า วรรณคดีพระเวทและมหากาพย์ ซึ่งยังมีด
มัวอยู่ก็พลอยได้รับแสงสว่างกระจ่างขึ้นด้วย เพราะ
แสงประทีปคือวรรณคดีพระพุทธศาสนานี้

การกำหนดสมัยของพระพุทธองค์นั้น ทำได้เพียง
คร่าว ๆ เท่านั้น, ซึ่งจากจุดนี้แหละทำให้เราสามารถ
คำนวณสมัยของวรรณคดีพระพุทธศาสนาได้ พระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จปรินิพพานประมาณก่อน
หรือหลังปี ๔๘๕ ก่อน ค.ศ. เพียงไม่กี่ปี, และจาก
หลักฐานตามตำนาน เราก็หาทางพิสูจน์สอบถามได้
ยาก, แต่ปรากฏแน่นอนว่า พระพุทธองค์ปรินิพพาน
เมื่อพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา

เมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ตำนานกล่าวว่า พระองค์
ได้เสด็จราชสมบัติออกผนวชเป็นฤๅษี เพื่อแสวงหาโพธิญาณ
หลังจากที่พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรอย่างหนัก และได้ตรัสรู้
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วจึงทรงเริ่มประกาศธรรม ซึ่ง
พระองค์ทรงค้นพบ ดังนั้น ภารกิจของพระองค์ก็ตกอยู่ใน
ราวปี ๕๓๕ - ๔๘๕ ก่อน ค.ศ. อันเป็นรากฐานการเผยแผ่พุทธ-
ศาสนา ซึ่งคาดว่าจะต้องกลายเป็นศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุด
ศาสนาหนึ่ง ในบรรดาศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก ๓ ศาสนา
นั้น ณ แถบตะวันออกเฉียงเหนือ ของประเทศอินเดีย

ดุ่มแม่น้ำคงคา พระพุทธรูปองค์ ทรงบำเพ็ญกรณียกิจของพระ-
 องค์ สถานที่นั้นคือ แคว้นมคธ (พิหาร) และ โกศล (โอช)
 พระองค์ทรงจาริกตั้งสถานเวไนยสัตว์ไปยังชนบทต่าง ๆ และมี
 ดาวกอบกบรพรพาอุปสมบทตามทิวจำนวนมากมายจน

หากจะมีคำถามแทรกเข้ามาว่า “พุทธรูปตลอด
 เวลาหลายสิบปีนั้น รวมทั้งงานด้านวรรณกรรมด้วย
 หรือ ?” จะต้องตอบว่า “มีได้รวมด้วยเลย” แท้จริง
 ในพระไตรปิฎก คาถาและวรรณนาส่วนมากถูกนำ
 เข้าพระโอษฐ์ ยิ่งกว่านั้นยังสัมพันธ์กับสถานที่และ
 โอกาสอย่างแน่นนอนและเหมาะสมว่า พระพุทธรูป
 ทรงแสดงธรรมเทศนาและทรงเปล่งอุทาน ณ ที่ไหน
 และเมื่อไร เราไม่สามารถจะบอกได้ว่า คาถาและวรรณนา
 มีประมาณเท่าไร ถูกนำเข้าพระโอษฐ์และเป็นพุทธดำรัสที่แท้
 จริง เพราะพระพุทธรูปมีได้ทรงเห็ดอรอกรอยหรือวรรณ-
 กรรมอันใดไว้ให้เราแม่แต่หย้อย ดังเช่นท่านฤๅษยชญาวัตถกยะ
 ศาณทัตถยะ หรือเศาณกะ อย่างไรก็ตามก็ดี คำสอนหรือคำอุทาน
 เป็นอันมากของฤๅษยเหล่านี้ อาจจะได้ถ่ายทอดกันมาไว้ใน

คัมภีรอุปนิษต ดังนั้น ไม่ต้องสงสัยเลย พุทธธรรมและพุทธ-
 อุทานเป็นอันมาก บรรดาสาวกของพระพุทธองค์ก็ได้ทรง
 จำไว้เป็นอย่างดีและถ่ายทอดให้บรรดาอนุสาวก อย่างที่มิ
 พกตองคำนึงถึงคากถาวหาว่าเป็นผู้ทเชื่อง่าย เราอาจจะยอม
 รับนับถือว่า พระพุทธองค์ตรัสถ้อยคำเหล่านั้นด้วยพระองค์
 เอง ชรรณเทศนาชื่อว่า ชัมมจักกปุปวัตตนะ ซึ่งพรรณนาถึง
 อริยสัจ ๔ และมรรคมีองค์ ๘ ประการ ปราภฏชากันเล่มอื่นๆ
 ปราภฏการณเช่นนี้ ใ้ว่าจะมีอยู่เฉพาะในคัมภีรภาษาบาลี
 เท่านั้น ยังปราภฏในคัมภีรพุทธศาสนาสันสกฤตอีก
 ด้วย บัจฉิมโอวาทบางตอนในมหาปริณิพพานสูตร ซึ่งเชื่อว่า
 พระพุทธองค์ทรงประทานแก่สาวก ก่อนแต่จะเสด็จดับขันธ์
 เข้าสู่อปรินิพพาน คาถาและอุทานบางตอนได้ถูกถ่ายทอดกันมา
 โดยถือว่าเป็นพุทธคำรัสมีอยู่ในธรรมบท อุทาน อิติวุตตกะ
 และบางตอน ก็มีปราภฏอยู่ใน คัมภีรภาษาสันสกฤตของเนปาล
 และในคำแปลภาษาจีนและภาษาธิเบต ก็เป็นเช่นเดียวกัน
 อย่างไรก็ดี พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มิได้ทรงแต่คงธรรม
 พรรณนาเรื่องทุกข์ และที่สุดแห่งทุกข์เท่านั้น พระองค์ยัง

ได้ทรงบัญญัติวินัยของสงฆ์ มีหมู่แห่งพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติ
 อย่างเคร่งครัดตามธรรมวินัยซึ่งพระองค์ทรงบัญญัติไว้ แวด
 ล้อมติดตามรอยยุคลบาท ด้วยมุ่งหวังที่จะประพฤติกุศล
 จรรยาระเบรบริบูรณ์แห่งทุกข ก่อสร้างพระนิพพาน ดึกข
 แดะวินัยบางข้อ พระองค์ทรงบัญญัติเอง เช่น ดึกขาบท
 ๑๐ ประการ รวมทั้งปาฏิโมกข์เข้าด้วย แม้ว่าจะเก่าแต่ด้น
 กว่าที่เราได้อยู่ในปัจจุบันนี้นักตาม

ปัจจุบันนี้ แม้จะไม่มีวรรณกรรมชั้นใดจะจัดเป็นวรรณ-
 คดีพุทธศาสนาได้เท่ากับสมัยพุทธของคักตาม วรรณกรรม
 ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ซึ่งได้รวบรวมและรักษาไว้เหล่านี้ อาจ
 จะเรียกว่าเป็นพุทธพจน์ก็ได้อย่างถูกต้อง บรรดาพระดำวก
 ชุดแรกของพระพุทธของคณน อาจจะมีบางองค์ซึ่งมีความ
 สามารถเป็นเยี่ยมเหมือนกัน ได้รจนาและร้อยกรองธรรม
 เทศนา วรรณนาและคาถาซึ่งเรารวบรวมไว้นั้น

บรรดาวรรณคดีพุทธศาสนาชั้นเก่า ๆ แทบทั้งหมด แยก
 ประเภทได้ด้นคือ พระสูตร, คาถา, เกยยะ, ชาดก และ
 วินัย พระไตรปิฎกนั้น ไม่มีอะไรมาก นอกจากจตุรวมอัน

คำคัญของเรื่องดังกล่าวนั้นบันทึกแน่ชัดอยู่แล้วว่า การรวบรวม
รวมเค้าเรื่องเช่นนั้น อาจสรุปยอดเค้าเรื่องไว้เท่านั้น และ
ส่วนประกอบของวรรณกรรมนั้นอาจจะอยู่ในสมัยแตกต่างกัน

ตามตำนานของพระพุทธศาสนา บทสรุปรวบยอดเช่น
นั้นได้มีขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยแรก ดังมีบันทึกไว้ว่า ไม่กตัญญู
หลังจากพุทธปรินิพพาน บรรดาสาวกได้จัดให้มีการสังคายนา
ชนบทเมืองราชคฤห์ เพื่อที่จะรื้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็น
หมวดหมู่ จริงทีเดียวที่ว่า ข้อความเหล่านี้หวังให้
คนเชื่อมากเกินไป มันขัดกันกับความเชื่อถือซึ่งมี
อยู่ในรูปเดิมหมด ตามข้อที่ว่าได้ตกทอดมายังพวก
เราในรูปของพระไตรปิฎก เพราะมันเป็นไปได้เลย
ที่ว่า ส่วนใหญ่ ๆ ทั้งสองหมวดของพระไตรปิฎก
คือ พระสูตร และพระวินัย จะมีความจำเป็นอย่างยิ่ง
ทีเดียวหลังจากพุทธปรินิพพาน ดังที่ปรากฏข้อความ
เช่นนั้นอยู่ในคัมภีร์ ในเรื่องนี้ เราไม่จำเป็นอันใด
ที่จะต้องสันนิษฐานลงไปว่า ไม่พบหลักฐานเลยตาม
ตำนาน คงจะมีการรวบรวมข้อเท็จจริงนี้ไว้ว่า พระ

สาวกได้ประชุมสงฆ์ทันที หลังจากพุทธปรินิพพาน
 เพื่อที่จะตกลงกันในหลักการแห่งธรรมและวินัยของ
 สงฆ์ แต่แน่นอนละ ระยะเวลาสั้นเกินไปที่จะ
 สังคายนาพระไตรปิฎกหลังจากพุทธปรินิพพาน ตำนาน
 สังคายนาครั้งที่ ๒ ซึ่งกล่าวว่า ได้จัดให้มีชนที่
 เมืองเวสาลี หลังจากพุทธปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี พอ
 ที่จะเชื่อถือได้มากกว่า อย่างไรก็ตามก็ตามตำนานเก่าแก่
 วัตถุประสงค์ในการสังคายนาครั้งนี้ ก็เพื่อกำจัดวัตถุ ๑๐
 ประการ ซึ่งถูกนำมาแอบอ้างว่าเป็นวินัยของสงฆ์ แต่ตอน
 หลังได้มีบันทึกเพิ่มเติมอีกว่า ขณะที่การประชุมกัน
 ตลอดเวลา ๘ เดือน การสังคายนาธรรมวินัยจึงเกิด
 ขึ้น หากเรามั่นต่อบันทึกเก่าแก่นั้น เราอาจจะรับว่า
 เป็นความจริงตามประวัติศาสตร์ในข้อว่า หลังจาก
 พุทธปรินิพพานประมาณ ๑๐๐ ปี สังคมเกิดขึ้น
 ซึ่งก่อให้เกิดความแตกแยกอย่างมาก จนถึงต้อง
 ประชุมสงฆ์ เพื่อที่จะชี้ขาดลงไปว่า สิ่งใดควรจะ
 เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามแง่ที่ได้แย้งกันอยู่ มีข้อที่น่า

ดัชนีฐานได้ว่า ได้มีการวางบทพิสูจน์ไว้แล้วในสมัยนั้น
 หรือบทอน เพื่อที่จะชชาคับปัญหาเช่นนั้น และหนักได้มีเพียง
 คัมภีรแห่งบทบัญญัติสำหรับพระภิกษุเป็นอยู่เท่านั้น ดังที่เรา
 พบมีอยู่ในพระวินัยปิฎก ด้วยเหตุนี้ แม้ศตวรรษแรกต่อมา
 พระพุทธองค์ อาจจะ ไม่ได้ ทอด พระเนตร การจัดสรรคัมภีรก็
 ตาม อย่างน้อยที่สุดหลักการใหญ่ ๆ แห่งพระคัมภีร เพื่อรวม
 เป็นปิฎกจะต้องได้จัดสรรขึ้นแล้ว

ตามตำนานที่ปวงค์ของลังกา พระไตรปิฎกที่แท้จริงได้
 ร้อยกรองขึ้นในคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ ในรัชสมัยของพระ-
 เจ้าอโศกมหาราช เป็นที่แน่นอนทีเดียว สมัยนั้น คณะสงฆ์
 ได้แบ่งออกเป็นหลายนิกาย เพราะเหตุนี้ ไม่น่าจะมีความ
 จำเป็นเลยที่จะต้องร้อยกรองคัมภีรสำหรับพวกที่ยงนบถอดทศ
 ดั้งเดิมอยู่ หมายถึงพวกที่ปรารถนาจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่เคารพ
 นบถพุทธพจน์ดั้งเดิม อนึ่ง น่าจะเป็นอย่างนั้นมากกว่า ที่ว่า
 การร้อยกรองพระไตรปิฎกได้ทำ ขึ้น แล้ว แน่ทีเดียวใน รัชสมัย
 ของพระเจ้าอโศกมหาราช องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก และ
 ตำวกของคณะสงฆ์ เพราะว่า ในศิลาจารึกของพระองค์

๔๕

แผ่นหนึ่ง พระองค์เองทรงมีพระราชโองการว่า พวกเดียรถีย์
ไม่ว่าจะเป็นภิกษุหรือนางภิกษุณี ให้ขับออกเสียจาก
หมู่ คึงนน จังรู้ดีกว่าเป็นเรื่องตามัญสำหรับพระองค์ที่จะ
ทรงสนพระทัยเป็นพิเศษเพื่อสถาปนาคำสั่งสอน ซึ่งเป็นหลักการ
อันจริงแท้ของพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่ง เรามิได้พบ
หลักฐานอันใดเลย เกี่ยวกับการตั้งคายนาศาสนาพระธรรมวินัย
ปรากฏอยู่ในบรรดาศิลาจารึกของพระองค์เลย จริงอยู่
พระองค์ทรงหาเหตุผลอันใดมิได้ ที่จะทรงจารึกข้อ
ความเหล่านั้นลงไป เพราะตำนานก็ได้กล่าวไว้ว่า
มิใช่พระเจ้าอโศกมหาราชพระองค์เอง ที่ทรงทำสัง-
คายนา หากแต่พระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิ นามว่า
พระโมคคัลลปุตตติสสะ เป็นผู้เรียกประชุมสงฆ์
จำนวนหนึ่งพันรูป ณ เมืองปาฏลิบุตร หลังจากพุทธ-
ปรินิพพานได้ ๒๓๖ ปี โดยมีเจตนาที่จะรื้อยกกรอง
พระคัมภีร์ที่แท้จริงของศาสนา หรือของเถรวาท
นิกายวิภังชวาทีนซึ่งพระโมคคัลลปุตตติสสะเถระ ประทานการ
ตั้งคายนาดังกล่าวนั้น นับเนื่องอยู่ในฝ่ายเถรวาท และคัมภีร์

ของนิกายตนเอง ซึ่งร่ายกรองจนระหว่างเวลา๙ เดือนที่ประชุม
 ดังคายนาภนอยู่ ณ เมืองปาฏลบุตรนั้น ตำนานยังได้กล่าว
 ไว้อีกว่า พระโมคคัลลปุตตคตัสสะยังได้ร่ายกรองคัมภีรภา
 วจิตถุ ซึ่งมีตำราสำคัญในการชี้ให้เห็นว่า บรรดาตถะของ
 เดียรถย์สมัยนั้นผิด และปรกรณ์โดยรวมเข้าไว้ในพระไตร-
 ปิฎก

ยังมีขอทักเถียงกันอยู่เสมอว่า มีหลักฐานทางประวัติ-
 ศาสตร์อันใดบ้าง ที่ยืนยันการทำสังคายนาครั้งนั้น? น่า
 จะเป็นของธรรมดาเหลือเกินที่ว่า เมื่อกาถด่วงไป ชาวพุทธ
 ฝ่ายเถรวาท คงจะรู้สึกใคร่จะรวบรวมร่ายกรองคัมภีร
 ที่แท้จริงเกี่ยวกับพระธรรมและวินัย เพื่อจะป้องกัน
 การแตกแยก และพฤติกรรมเช่นนั้น จะทำได้ก็ด้วยอาศัย
 การประชุมสังฆกรรมหนึ่งหรือหลายครั้ง เหตุผลนั้นเป็นข้อแก้
 ต่าง อย่างน้อยที่สุด ด้นบดุนหลักฐานความจริงทาง
 ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องนี้ แม้ว่าหลักฐานเหล่านั้น ในราย
 ละเอียดจะยังมีได้รับการรับรองก็ตาม มีข้อสังเกตที่น่าจะ
 ถูกต้องอยู่ประการหนึ่ง คือว่า ตำนานเกี่ยวกับการ

สังคายนาไม่ควรจะเกิดขึ้น หากว่าการสังคายนาแม้
แต่ครั้งหนึ่งจะไม่ถือว่ามีความจริงตามประวัติศาสตร์
ที่จริง แม้การสังคายนามากกว่า ๓ ครั้งก็ควรจะมีได้
ตามบันทึกของสิงหลและอินเดียตอนเหนือ เกี่ยวกับมหาสังคต
กล่าวว่า การสังคายนาทำให้เกิดการแตกแยกกันระหว่าง
พวกที่รวมการสังคายนานั้น จึงเข้าใจได้ว่า การสังคายนา
ของฝ่ายเถรวาทที่เมืองปาฏลิบุตรนั้น การแตกแยกได้เกิดขึ้น
ก่อนแล้ว ในการประชุมสังคายนาใหญ่ครั้งหนึ่ง แม้กระนั้น
ควรสังเกตข้อเท็จจริงของบันทึกเหล่านี้ ซึ่งยังขัดแย้งกันอยู่
ที่จริงพระคัมภีร์มิได้รื้อยกของเสร็จในครั้งเดียว ถ้าเรารู้ด้วย
การประชุมกันหลายครั้งหลายหน การประชุมครั้งสำคัญ
ที่สุดที่เมืองปาฏลิบุตร

พงศาวดารของลังกาพรรณนาไว้ว่า พระโมคคัลลบุตร
ประธานการทำสังคายนา ได้ส่งพระสาวกไปทางแถบเหนือ
และแถบใต้ แล้วผ่านทางเพื่อประกาศคำสอนยังต่างประเทศ
ศิษย์ของท่านคิัสสะชื่อว่า มหินทะ อนุชาของพระเจ้าอโศก
มหาราช คำนานบางฉบับกล่าวว่า เป็นโอรส นัยว่าได้นำ

เอาพระพุทธศาสดาและพระไตรปิฎกไปลังกา พอที่จะอนุมาน
 ได้ว่า พงศ์าวดารเกิดขึ้นเพราะพระอรหันตผู้ไปลังกา และ
 แม้เราจะไม่ยอมเชื่อพงศาวดารที่ว่า พระมหินทะและ
 เพื่อนภิกษุที่ติดตามได้เหาะไปลังกา ถึงกระนั้นเราก็ไม่
 ควรจะปฏิเสธพงศาวดารนั้นเสียทั้งหมด แต่อาจสมมุติเอาว่า
 บรรดาข้อความที่สำคัญต่าง ๆ นั้น ยังมีความจริงตาม
 ประวัติศาสตร์อยู่ในข้อว่า พระมหินทะได้นำพระพุทธ-
 ศาสนาเข้าไปลังกาและยังได้นำเอาพระคัมภีร์ต่าง ๆ
 ติดตัวไปด้วย บรรดาคัมภีร์เหล่านั้น กล่าวกันว่า แรกทีเดียว
 ทรงจำกันด้วยปาก จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้า-
 วัฏฏคามนี ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑ คัมภีร์
 เหล่านั้นก็ได้ถูกจารกลงเป็นอักษร หดกฐานเหล่านั้น
 สัมควรเชื่อถือได้ทีเดียว

เดียวกับความเข้าใจของชาวพุทธลังกามีอยู่ว่า พระไตร-
 ปิฎกซึ่งรวบรวมและร้อยกรองในคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ นั้น
 พระมหินทเถระนำมาประเทศลังกา และได้จารึก
 เป็นตัวอักษรในรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามนี เป็น

ฉบับเดียวกันกับพระไตรปิฎก ที่เราใช้กันทุกวันนี้
พระไตรปิฎกนี้มีความหมายว่า กระจาดหรือตะกร้า ๓ ใบ
ประกอบด้วยปิฎก ดังนี้ :—

๑. วินัยปิฎก ว่าด้วยระเบียบวินัยของคณะสงฆ์
ปิฎกนี้ทั้งหมดว่าด้วยคณะสงฆ์ วินัยของสงฆ์ และศีลซึ่งพระ-
ภิกษุและนางภิกษุณีจะพึงประพฤติปฏิบัติประจำวัน ฯลฯ

๒. สุตตปิฎก ว่าด้วยพระสูตร ศัพท์ว่า “สูตร”
ตรงกับศัพท์สันสกฤตว่า “สูตร” แต่เมื่อนำมาใช้ตามความ
หมายในพระพุทธศาสนา ความหมายดั้งเดิมว่า “ระเบียบ
สั้นๆ” นั้นหมดไป ในที่นี้หมายถึง “กถา”, “เทศนา”
อธิบายทุกตอน ไม่ว่าจะยาวหรือสั้นในเรื่องธรรม มักจะ
ปรากฏในรูปของการสนทนานั้น เรียกว่า “สูตระ” และ
มักจะเรียกเป็น “สูตรันตะ” (สันสกฤตเป็น สุตรานตะ)

สุตตปิฎก ประกอบด้วยนิกาย ๕ นิกาย

๓. อภิธรรมปิฎก ว่าด้วยปรัชญาอันสูงสุด คัมภีร์
ซึ่งมีอยู่ในปิฎกนี้เช่นเดียวกันกับคัมภีร์ในสุตตปิฎก เกี่ยว
กับธรรม แต่ธรรมเหล่านี้จะลึกซึ้งสูงสุดได้ก็ต้องเมื่อได้ศึกษา

อย่างถนัดและได้ถามทบทวนให้มาก ธรรมเนียมปรางฏ
 ในรูปของการคำนวณนับและ การ จัดสรร หมวดหมู่นำเบือ
 ซึ่งส่วนใหญได้อ้างอิงถึงรากฐานทางจิตวิทยา ของจริยธรรม
 ฝ่ายพระพุทธศาสดา

ยังมีหลายตอนในพระไตรปิฎก ซึ่งกล่าวถึงการแบ่ง
 พระคัมภีร์ออกเป็นองค์ ๘ หรือ ๙ ส่วน คือ ๑. สุตตะ —
 เทศนาแบบความเรียง ๒. คเณยยะ — เทศนาซึ่งมีทงร้อย
 แก้วและร้อยกรอง ๓. เวชยาวากิณเณ — การพรรณนาหรือ
 อรรถาธิบาย ๔. คาวภา — พุทธพจน์เป็นคำโคลงหรือฉันท
 ๕. อุทาน — คำที่เปล่งออกมาเรียกว่าอุทาน ๖. อิติวุตตกะ
 — คำสั้น ๆ เริ่มต้นด้วยคำว่า “วุตฺตํ เหตุ ภควตา” ๗. ชาตกะ
 — นิทานในชาติปางก่อนของพระพุทธเจ้า ๘. อัฟกุตัมมะ
 — พรรณนาความเรื่องปาฏิหาริย์ ๙. เวทลลิตะ — คำสอน
 ปรางฏในรูปของปุจฉาและวิสัชนา การแยกหมวดเช่นนั้น
 มิได้หมายความว่า พระคัมภีร์จะสมบูรณ์ทีเดียว หรือจะถือ
 เป็นเรื่องแน่นอนก็หาได้ไม่ เป็นแต่เพียงการแยกประเภท
 คัมภีร์พุทธศาสดาตามรูปร่างและสาระเท่านั้น

การจำแนกคัมภีร์ออกเป็นองค์ ๘ นั้น เป็นพยานหลัก
 ฐานให้เห็นว่า ในสมัยที่รวบรวมพระคัมภีร์นั้น ยังมี
 รูปร่างปรากฏอยู่ ความแตกต่างของวรรณคดีพุทธศาสนา
 ได้มีขึ้นแล้ว ยิ่งกว่านั้น ยังมีอีกหลายตอนแสดงให้เห็นว่า
 สมัยนั้นคัมภีร์อื่น ๆ จำนวนมาก เช่น วินัย, กถา, การ
 สันทนาโต้ตอบ และสัญญาบัตร และแม้การรวบรวมคัมภีร์
 ส่วนย่อย ซึ่งเรายอมรับกันว่าเป็นพุทธพจน์ก็มีแล้ว ดำรัส
 เหล่านี้ พุทธสาวกได้ทรงจำและท่องบ่นกันสืบมา พระสาวก
 พากันท่องจำเป็นบทสวดอันศักดิ์สิทธิ์ สวดกันอยู่ในอินเดีย
 และถึงกาลทุกวันนี้ พุทธสาวกได้รับขนานนามต่าง ๆ กัน
 สุตตันติกะ (ผู้ทรงพระสูตร) ชัมมกถิกะ (ผู้ตั้งสอน
 ธรรม) วินัยชระ (ผู้ทรงวินัย) เพื่อความมั่นคงแห่ง
 พระธรรมและวินัย จำต้องท่องจำและสวดพระคัมภีร์กัน
 เสมอ ๆ โดยปกติในฤดูฝน พระภิกษุสงฆ์มักจะประชุมกัน
 ขบคิดปัญหาธรรมอันละเอียดซับซ้อนเพื่อความรู้แจ้งในสัจธรรม
 นั้น พระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือคณะสงฆ์ซึ่งพำนักอยู่
 ในวัดอาจจะนำเอาหลักธรรมนั้น ๆ ซึ่งได้ตรวจสอบกันดีแล้ว

และยอมรับกันว่า สอดคล้องตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์
 ออกประกาศใช้ ขอนทำให้เราเข้าใจได้ว่า จะต้องม்கมกร
 ดัชนีบบหนึ่งสำหรับอ้างอิง คำนานกต่างถึงบรรดาพระภิกษุ
 ผู้สามารถอยู่เต็มอว "ท่านเหล่านั้นเป็นผู้คงแก่เรียน (พหู-
 สูตร) เป็นผู้ทราบความเป็นมาต่าง ๆ (อาคตาคมา) เป็น
 พระธรรม, วินัย, และมคติกา" มาติกา คือบัญญัติ
 หรือตารางตั้งเขปทศณะสมยนั้นซึ่งนับถือกันว่า เป็นสาระของ
 พระธรรมวินัย คำว่า มาติกา ค่อมานำไปใช้กับพระอภิ-
 ธรรมปิฎก จากเหตุผลนี้ พอจะทราบได้ว่า คมกรอักษร
 ณะทคมกรอื่นใดถูกร้อยกรองแล้ว ยังอยู่ในขรเริ่มเท่านั้น
 ในคมกรภาษาบาลี เราพบว่า กถาวตฤปนกรณ
 พระโมคคัลลบุตรคัสสะ เป็นผู้รจนาขึ้น และได้รวมเข้าไว้ใน
 อภิธรรมปิฎก การคาดคะเนเช่นนั้น มิได้หมายถึงคมกรต่างๆ
 ในวินัยปิฎกและสุตตปิฎก แต่หมายถึงอภิธรรมปิฎกเท่านั้น
 เพราะฉะนั้น คมกรกถาวตฤ จึงเชื่อแน่ว่า เป็นคมกรฉบับ
 ดาที่สุดของพระไตรปิฎก จากการพิจารณาดูระแห่งคมกร
 นั้น ตามความเป็นจริงพอจะสันนิษฐานได้ว่า ปกรณนั้นจะยัง

มิได้เขียนจนจนกว่าจะถึงสมัยสังคายนาครั้งที่ ๓ ซึ่งท่านคิดจะ
เป็นผู้รจนานานเอง และในคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ นั้นเอง
บรรดาพระภิกษุสงฆ์ผู้ร่วมสังคายนาได้เพิ่มเติมเข้าในพระไตร
ปิฎก เพราะเป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยมเรื่องหนึ่ง

อย่างไรก็ดี เราต้องพิจารณาปัญหาหนึ่งก่อนว่า เราเห็น
ด้วยกับความคิดเห็นของชาวพุทธดังกล่าหรือไม่ ในข้อที่ว่า
สังคายนาครั้งที่ ๓ ได้มีการรื้อกรองของพระไตรปิฎกฉบับที่เรา
รับนับถือกันอยู่ทุกวันนี้เป็นภาษาบาลี

ทัศนะเรื่องภาษาบาลี

ประการแรก ภาษาบาลีที่ใช้กันอยู่ในพระไตร
ปิฎกของเรา จะเป็นภาษาเดียวกันกับภาษาที่ใช้ใน
การรื้อกรองคัมภีร์ในการสังคายนาครั้งที่ ๓ ได้ยาก
เต็มที่ เพราะพระพุทธเจ้าทรงดำรัสโดยใช้ภาษา
ท้องถิ่นของพระองค์ ซึ่งใช้พูดกันในแถบแคว้นโกศล
และพระองค์ก็ควรที่จะได้ใช้ภาษาท้องถิ่นนี้ประกาศ
สัจธรรมมากกว่า อย่างไรก็ดี กาลต่อมา เมื่อพระองค์

ทรงจารึกตั้งสอนธรรมอยู่ในแคว้นมคธ (พิหาร) พระองค์
 อาจจะ ได้ใช้ ภาษาท้องถิ่นแคว้น มคธตั้งสอน ธรรม
 อย่างไม่ก็ตาม เราต้องนำเอาข้อเท็จจริงนั้นมาพิจารณาว่า
 ในสมัยพุทธกาล ภาษาซึ่งจะนำมาใช้จัดเขียนเป็นตำรับ
 ตำรา นั้น มีความสำคัญน้อยเหลือเกิน พุทธอุทยานซึ่งตก
 ทอดมาถึงเรา นั้น พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่า พระองค์มิได้
 คำนึงถึงถ้อยคำอย่างเดียว หากแต่คำนึงถึงสาระ
 เท่านั้น เมื่อกาลล่วงไป พุทธธรรมได้แผ่ไปทั่ว พุทธสาวก
 จากถิ่นต่าง ๆ ตั้งสอนธรรมในภาษาท้องถิ่นของตน ๆ บางที
 พุทธสาวกซึ่งมาจากตระกูลพราหมณ์ อาจจะ ได้พยายามแปล
 พุทธพจน์เป็นโคลงภาษาสันสกฤตเหมือนกัน อย่างไรก็ตาม
 การกระทำเช่นนั้น กล่าวว่าเป็นการละเมิดวินัย เพราะ
 “โคลงภาษาสันสกฤตมิได้ช่วยผู้ที่มีได้นับถือพุทธ-
 ศาสนาหันมานับถือพุทธศาสนา หรือมีฉะฉานก็มี
 ได้ก่อให้เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้ที่มีนับถือพระพุทธ-
 ศาสนาแล้วเลย” และพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สาวก
 ของพระองค์ทุกคน ศึกษาพุทธพจน์ในภาษาท้องถิ่นของตนได้

(อาจหมายถึงการแปดพุทธพจน์เป็นภาษาอื่นได้ แต่มิให้
 แปดเป็นภาษาสันสกฤต) พระภิกษุสงฆ์ซึ่งร่วมในการตั้ง-
 คายนาพระไตรปิฎก ที่เมืองปาฏลิบุตร อาจจะได้ใช้ภาษาท้องถิ่น
 ถิ่น มาคธิโบราณ อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนิกชนลังกา, พม่า,
 และสยาม ถือว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาวรรณกรรมของ
 พุทธศาสนา แม้เขาจะพากันเรียกว่า ภาษามาคธิ แต่ก็
 แปลกไปจากภาษาท้องถิ่นเดิมมาก ดังที่เราทราบดีจากศิลา
 จารึก วรรณกรรมและจากนักไวยากรณ์อีกอย่างหนึ่ง ภาษา
 บาลีสั้นส่วนหนึ่งเหมือนกันกับภาษาท้องถิ่นอื่น ๆ น้อยมาก ความ
 จริงมีอยู่ว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้กันในทางวรรณกรรม
 ส่วนหนึ่งต่างหากของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะเท่านั้น เช่น
 เดียวกันกับภาษาทางวรรณกรรมของภาษาอื่น จากการผสม
 กันกับภาษาท้องถิ่นอื่น จึงเจริญขยายตัวจนแน่นนอน ภาษา
 ทางวรรณกรรมชนิดนี้ แม้จะแสดงให้เห็นว่ามีส่วนผสมกับ
 ภาษาท้องถิ่นอื่นอย่างน้อยสองภาษาโดยทุกกรณี ถึงอย่างไร
 ก็ดี อาจเนื่องมาจากภาษาท้องถิ่นภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น
 ภาษาที่กล่าวถึงนั้น น่าจะเป็นภาษามาคธิโบราณ ดัง

ตำนานกล่าวว่า ภาษามาคธีและภาษาบาลีเป็นภาษา
เดียวกัน ทั้งนี้ มิได้ถือเอาตามความหมายของคำ
ที่เดียว แต่ถือตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์

สมัยและสถานที่อื่นเป็นบ่อเกิดภาษาวรรณกรรมชั้นนี้ ไม่
อาจจะกำหนดแน่นอนลงไปได้ คงจะเป็นระยะกาลต่อเนื่อง
กันกับรัชสมัยของพระเจ้าอโศก เมื่อพระพุทธศาสนาได้แผ่
ไพศาลไปทั่วอินเดียตอนกลางและแถบภาคพายัพ ภาษานี้ได้
วิวัฒนาการผสมผสานกับบรรดาภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่ง
บรรดาพระภิกษุผู้มั่งคั่งในการตั้งคายนาคัมภีร์ ฝ่ายเถรวาท
ใช้พูดกันอยู่ในอาณาเขตอันไพศาลนั้น เพราะเหตุนี้ เราจึง
พบว่าภาษาบาลีได้รวมเอาหลักฐานร่องรอยของภาษาท้องถิ่น
ตระกูลอินโดอารยันไว้หลายภาษา เมื่อคัมภีร์ของฝ่าย
วิชิษฏวาทีนได้เขียนขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑ ภาษาบาลี
ในรูปเก่าและใหม่ก็มีพร้อมอยู่แล้ว ดังนั้น แม้จะอยู่ในสมัย
เริ่มแรก ภาษาบาลีก็ได้อธิบายว่าเป็นภาษาซึ่งมีวิวัฒนาการ
อย่างยิ่ง อย่างไรก็ดี พระภิกษุในลังกาสืบกัน

พอใจที่จะรักษาคัมภีร์และจารึกด้วยอักษรดั้งเดิม ซึ่ง
 ครึ่งหนึ่งใช้อยู่ในอินเดียมากกว่า น่าจะใคร่ครวญ
 ดูว่า พระภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้สนใจต่อสาระของ
 คัมภีร์ และความสำคัญของภาษาเท่า ๆ กัน เก็บ
 รักษาไว้ และส่งทอดพระไตรปิฎกต่อมาถึงพวกเรา
 จารึกลงเป็นภาษาบาลี ด้วย ความ อุตสาหะ อย่าง ยิ่ง
 ตลอดระยะเวลา ๒๐๐๐ ปีผ่านมา แม้กระนั้น ก่อนที่
 คัมภีร์นั้นจะได้ใช้ภาษาบาลีอย่างแน่นอน และนำเข้า
 ไปแพร่หลายในประเทศลังกา ก็ได้มีการแก้ไข
 สาระสำคัญกันมากมาย

เมื่อก้าวถึงภาษาและสารัตถะแล้ว พระไตรปิฎกของ
 เรา แม้จะมีความคล้ายคลึงกับคัมภีร์ซึ่งร่ายกรองในรัชสมัย
 พระเจ้าอโศกมหาราชก็ตามที่ ถึงกระนั้นก็ยังหาได้เหมือนกัน
 ที่เดียวไม่ เพราะเราต้องยอมรับว่า ระยะเวลาจากศตวรรษ
 ที่ ๓ ถึงศตวรรษที่ ๑ ก่อนคริสต์ศักราช เมื่อมีการจารึก
 อักษร ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในกาลต่อมา ตอนที่
 เพิ่มเติมเขากันมาก อรรถกถาที่แทรกเข้าไปในพระไตรปิฎก

ปนเปกันยุ่งหมด เหตุนี้ นิกายต่าง ๆ รวมทั้งคัมภีรอนอก
ก็ทวความยาวมากจน แนนอนเหลือเกิน หลายศตวรรษที่
ผ่านไป คงจะมีได้ผ่านไปโดยมิได้ทิ้งร่องรอยอันใดไว้เลย ใน
คัมภีรพจนกยงมคคณทชดแย้งกันมากมาย เช่นการนำเอา
จารึกประเพณีเก่าบ้างใหม่บ้างมาผสมกัน และบางตอน
ปรากฏซ้ำกันในนิกายอื่น ๆ เสมอ

อาศัยการรักษาและการวางขอบเขตไว้อย่างนี้ อย่าง
น้อยที่สุด เราก็สามารถกล่าวได้ว่า วินัยและธรรมในพระ-
ไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีของเราล้วนใหญ่มีความสัมพันธ์กัน
อย่างใกล้ชิดกับภาษามาคธี ซึ่งจารึกลงในศตวรรษที่ ๓ ก่อน
คริสต์ศักราช ประจักษ์พยานที่สำคัญของเราก็คือ ศิลาจารึก
ของพระเจ้าอโศกมหาราช มิใช่เพราะศิลาจารึกเหล่านั้น ได้
แสดงจริยธรรมให้ปรากฏแก่เราเช่นเดียวกันกับธรรมซึ่งมีอยู่
ในคัมภีรภาษาบาลีเท่านั้น แต่ศิลาจารึกเหล่านั้นยังได้แสดง
ถ้อยคำที่เหมือนกันกับคัมภีรของเราอีกด้วย และข้ออ้างอิง
ก็สามารถจะค้นหาได้จากคัมภีรของเราแต่มีการเปลี่ยนแปลง
ไปบ้าง ใช้ว่าจะมีเพียงเท่านั้นก็ไม่ ในศิลาจารึกของ

พระเจ้าอโศกมหาราชที่ไพบรัต (ภาบรู) ปี ๒๔๙ ก่อน ค.ศ.
 พระเจ้าอโศกตรัสกะพระภิกษุทั้งหลายแห่งเมืองมคธว่า “ทุก
 อย่างที่พระพุทธองค์ดำรัสสอน เป็นพุทธดำรัสที่ตรัสชอบแล้ว”
 พระองค์ยังได้กล่าวถึงปกรณทั้ง ๗ ซึ่งพระองค์ใคร่จะให้
 พระภิกษุได้ศึกษาปกรณเหล่านั้น เนื้อความเหล่านั้นมีอยู่ใน
 สุตตปิฎก แม้ว่าจะมีไม่ครบสมบูรณ์ก็ตาม.

ส่วนมากของศีลจาริกพบที่การหุตส์ถูปและสถูปเจดีย์
 สถูปสองแห่งนมชอเตียงมาก จาริกด้วยออกพรรษชนิดเดียวกัน
 กับศีลจาริกของพระเจ้าอโศกมหาราช และสถูปสองแห่งนี้
 ก่อนนี้ กล่าวว่าเป็นอนุสาวรีย์ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้า
 อโศกมหาราช อย่างไรก็ดี ในปัจจุบัน นักโบราณคดีผู้
 เชี่ยวชาญทั้งหลาย เห็นความเข้าใจไปว่า ศิลปกรรมกรรม
 แกะสลักนั้น อยู่ในสมัยก่อนคริสต์ศัตวรรษที่ ๒ และที่ ๑
 มากกว่า ดังที่เห็นอยู่ของวิหารหุตส์ถูป นั้น ปัจจุบันถือว่า
 เป็นสมบัติอันมีค่ายิ่ง เก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถาน เมือง
 กัตกัตตา, ขณะเดียวกัน เราก็มองโอกาสได้ชมชมถาวรวัตถุ
 อันสูงค่าของสถูปเจดีย์ ณ ที่เดิมนั่นเอง ราวตูกกรง และ

ประคองเจ้าทศกัณฐ์การหุ้ดและตั้งญัตติ มีภาพหุ่นและรอยจารึกซึ่ง
 ประมาณค่ามิได้ ภาพสลักบนผนัง แสดงพุทธประวัติอย่าง
 แจ่มกระจ่าง ชั่วประวัติเช่นนั้น เราพบน้อยเหลือเกินใน
 ภาษาบาลี แต่มีมากในคัมภีร์ภาษาสันสกฤต นิทานกถา,
 ดดีทวิสูตร และในมหาเวสตุ ภาพหุ่นส่วนมากที่ทศกัณฐ์การหุ้ด
 เป็นภาพแสดงถึงนิทาน, นิยาย พร้อมทั้งชื่อเรื่องก็ได้จารึกไว้
 ด้วย โดยไม่ต้องตั้งสัตย์เลย ภาพหุ่นเหล่านี้แสดงเรื่องชาดก
 ซึ่งมีอยู่แล้วในพระไตรปิฎก นอกจากนั้นยังพบว่า บนผนัง
 ของทศกัณฐ์การหุ้ดและตั้งญัตติ ยังมีคำจารึกอุทิศเฉพาะพระภิกษุผู้
 ซึ่งได้รับฉายาว่า ภานกะ — ผู้ทรงจำ, สุตตันตกะ —
 ผู้ทรงพระสูตร, ปญฺเญนกายิกา — ผู้ทรงนิกายทั้ง ๕,
 เปฏก — ผู้ทรงปิฎก, ฐัมมกถิกะ — ผู้ตั้งสอนธรรม

จากเรื่องนี้ ก็ปรากฏว่า บางคราวก่อนแต่คริสต์ศตวรรษ
 ที่ ๒ ได้มีการรวบรวมคัมภีร์พุทธศาสนาแล้ว ซึ่งเรียกว่า
 ปิฎก และก็ได้แบ่งออกเป็น ๕ นิกาย พระสูตรและชาดก
 ก็เหมือนกันกับที่มอยู่ในพระไตรปิฎกของเรา สรุปลักษณะคือ
 การรวบรวมคัมภีร์หรือนิกายต่าง ๆ นั้นได้มีขึ้นแล้ว ก่อน

คริสต์ศตวรรษที่ ๒ ก่อน ค.ศ. หรืออาจจะก่อนหรือหลัง
รัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชก็ไม่มากนัก ถึงแม้ว่าจะไม่
เหมือนกันทีเดียว แต่ก็คล้ายกันมาก

พยานหลักฐานทางวรรณกรรมชั้นแรกที่สุด เกี่ยวกับ
พระไตรปิฎกที่มีอยู่ คือการจัดหมวดหมู่แห่งปิฎก ๓ และ
นิกายต่าง ๆ ซึ่งจะพบได้ในคัมภีร์มิตินทบัญญัติเท่านั้น ข้อความ
บางตอนของมิตินทบัญญัติ นัยว่าอยู่ในราวต้นคริสต์ศตวรรษ
ที่ ๑ เท่านั้น แต่ส่วนใหญ่ของวรรณคดีพุทธศาสนา นอก
จากคัมภีร์ ภาษาบาลีพฬังจนให้เห็นเนื้อหา ซึ่งปรากฏอยู่ใน
ภาษาบาลีนั้น ต้องให้เราทราบถึงสมัยเริ่มแรกไม่สู้จะห่างไกล
จากสมัยพุทธกาลนัก และอาจจะนับว่าเป็นฉบับที่เชื่อถือได้
มากที่สุด เมื่อพูดถึงพุทธพจน์ดั้งเดิม และพระพุทธรูป
ในระยะ ๒ ศตวรรษแรก หลังจากพุทธปรินิพพาน

แรกทีเดียว ข้อเท็จจริงที่พฬังจนได้จากคัมภีร์ภาษาบาลี
ซึ่งมีคตินับเนื่องในพระไตรปิฎก รวมทั้งการบูชาและวิดิชัน
ในมิตินทบัญญัติ คัมภีร์ที่ปวงค์และมหาวงศ์ของลังกาและ
อรรถกถาพระไตรปิฎกเป็นจำนวนมาก วรรณกรรมเหล่านี้

ซึ่งให้เห็นว่า พระไตรปิฎกมีอยู่แต่อย่างน้อยที่สุดสมัยเริ่ม
แรกคริสต์ศักราช

ยิ่งกว่านั้น วรรณคดีภาษาดั้งเดิมได้สร้างประจักษ์
พยานให้เห็นความเก่าแก่และแน่นอนในการถ่ายทอดภาษา
บาลี ภาษาซึ่งใช้ในการถ่ายทอดเป็นภาษาดั้งเดิม
ดัดแปลงน้อยมาก บางตอนก็ผสมกับภาษาอื่น วรรณกรรมที่
ปรากฏนั้นปนกันหลายชนิด และยังรวมเอาของนิกายต่าง ๆ
เข้าไว้ด้วย บรรดานิกายทั้งหลาย นิกายมุลลรवादตีวาทีน
มีคัมภีร์เป็นของตนเองในภาษาดั้งเดิม นักโบราณคดี
ได้ค้นพบคัมภีร์ของนิกายมุลลรवादตีวาทีนบางตอนที่ขาดหายไป
ที่อาเซียกลางเมื่อไม่นานมานี้ เราพบว่าคัมภีร์ฉบับนั้น
แม้จะมีได้แปลไปโดยตรงจากภาษาบาลี (เข้าใจว่าแปลจาก
ฉบับภาษามาคธีโบราณ) ถึงอย่างนั้น ก็ยังให้ความกระจ่าง
อย่างดีเลิศเกี่ยวกับการดัดแปลงภาษาบาลี เพราะแม้ว่าจะมีความ
แตกต่างกันในถ้อยคำและการจัดสรรประโยค แต่ก็ยังคงมี
ความสอดคล้องกันทางวรรณกรรม ระหว่างภาษาดั้งเดิม
และภาษาบาลี ซึ่งเข้าใจว่าจะต้องมีแบบแผนอันเดียว

กันในการรวบรวมคัมภีร์ทั้งสองฉบับนี้ ในคัมภีร์ฉบับ
 ภาษาสันสกฤตของเนปาลและของนิกายอื่น ๆ ก็เหมือนกัน ซึ่ง
 ทราบกันได้จากฉบับแปลภาษาธิเบตและภาษาจีน เราสามารถ
 ที่จะตั้งหลักการใหญ่ ๆ ขึ้นไว้ ไม่เฉพาะแต่สำหรับหลักธรรม
 เท่านั้น แต่ยังรวมถึงคัมภีร์ทั้งหลายอีกด้วย ซึ่งส่วนใหญ่นั้น
 สอดคล้องกับฉบับภาษาบาลีทุกประการ นักปราชญ์พยายาม
 ค้นหาหาหลักฐานจากคัมภีร์ฉบับภาษาสันสกฤตได้มากยิ่ง
 เท่าใด ก็ยิ่งมีการเปรียบเทียบให้เห็นความดำค่าของฉบับ
 ภาษาบาลีมากยิ่งขึ้นเท่านั้น และถ้อยคำของนักปราชญ์
 ชื่อ โอตเคนเบิร์ก ก็ยิ่งมีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น โอตเคนเบิร์ก
 กล่าวไว้ว่า “.....ฉบับภาษาบาลีแม้จะมีความผิดพลาดอยู่บ้าง
 ก็ต้องยอมรับว่า เป็นฉบับที่ดีและสมบูรณ์ที่สุด” แท้จริง
 ไม่มีคัมภีร์พุทธศาสนาฉบับไหนเก่าแก่ที่สุดเท่ากับฉบับภาษา
 บาลี ซึ่งจารึกเป็นอักษรตึงแต่ก่อนศตวรรษแรกแห่งคริสต์ศ.
 ศาตนา แม้กระนั้น ก็ยังไม่มีแม่แต่คำเดียวที่กล่าวขวัญถึง
 พระเจ้าอโศกมหาราช องค์เอกอัครพุทธศาสนูปถัมภก

ว่ากันโดยภาษาและตำราสำคัญของคัมภีร์ภาษาบาลีนั้น
 โดดเด่นกับคัมภีร์อุปนิษัตมาก ขณะเดียวกัน ฉบับภาษา
 ดั้งเดิมก็ยิ่งห่างไกลจากคัมภีร์ปุราณะ ในที่สุดก็พบความ
 จริงว่า ในคัมภีร์ซึ่งจารึกและแปลกันในลังกานั้น ก็หาได้
 มีการอ้างถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกี่ยวกับลังกาไม่ ทำให้เชื่อมั่นว่า
 คัมภีร์เหล่านั้นมิใช่ของพุทธศาสนิกลังกา แต่เป็นคัมภีร์ของ
 นิกายพุทธศาสนาของอินเดีย ซึ่งโดยปกติได้คงสภาพพุทธ
 ศาสนาในรูปดั้งเดิมไว้ เรียกว่า ลัทธิเถรวาท

หากเราเพียงคัมภีร์ฉบับภาษาบาลีเท่านั้น ไม่มี
 ฉบับอื่นอีก เราอาจจะมิทศนะเกี่ยวกับพุทธศาสนา
 เพียงด้านเดียวเท่านั้น อีกนัยหนึ่ง หากมีแต่ฉบับ
 สันสกฤตหรือฉบับผสม ไม่มีฉบับภาษาบาลี เรา
 อาจจะได้บิดเบือนหลักธรรมของพุทธศาสนาแล้ว
 โดยสิ้นเชิง และพุทธพจน์และกรณียกิจของพระ
 พุทธองค์ก็คงจะมีเหลืออยู่น้อยเต็มที เราอาจจะกล่าว
 เช่นนี้ โดยปราศจากความโน้มเอียงเข้าข้างฝ่ายการถ่ายทอด
 ภาษาบาลี และก็ต้องยอมรับว่า ความรู้ทางพุทธศาสนาของเรา

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เกี่ยวกับประวัติคำศัพท์พุทธศาสนา
ซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้อย่างสมบูรณ์และกว้างขวาง
เพราะวรรณคดีพุทธศาสนา ฉบับภาษาดั้งเดิมของเนปาล
ฉบับแปลเป็นภาษาจีนและเรียบเรียงจากภาษาดั้งเดิม

ยิ่งกว่านั้น คัมภีร์ภาษาบาลีมีคุณค่ายิ่งกว่าวรรณคดี
พุทธศาสนาอื่น ๆ มีใช้เพียงแต่จัดว่าเป็นบ่อเกิดความรู้ทาง
พุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังคงก่อให้เกิดความรู้ทางวรรณกรรม
อีกด้วย ที่เกี่ยวกับเราก่อนและมากที่สุด เหตุฉะนี้ จะได้
แสดงให้เห็นในตอนที่ว่าด้วยวรรณคดีพระพุทธศาสดาต่อไป
น.....

(ข้อความที่ท่านได้ผ่านมานี้ เป็นแต่เพียงบทนำ ว่าด้วยประวัติ
วรรณคดีพุทธศาสนาโดยสังเขปเท่านั้น ทักษะต่าง ๆ เกี่ยวกับวรรณคดี
พุทธศาสนา ซึ่งมีอยู่ในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตนั้น ท่านจะทราบได้
จากความพิสดารของหนังสือเล่มนี้ “ประวัติวรรณคดีพระพุทธ-
ศาสนา” ซึ่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กำลังจัดทำอยู่.)

รายนามกรรมการ
สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. พระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ ป. ๘) สภานายก
วัดมหาธาตุ พระนคร
๒. พระธรรมวโรดม (ปุ่น ปุณฺณโก ป. ๖) วัด
พระเชตุพน พระนคร
๓. พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ดํดี) วัดอนงคาราม
ธนบุรี
๔. พระธรรมไตรโลกาจารย์ (วน ป. ๖) วัด
อรุณราชวราราม ธนบุรี
๕. พระธรรมธีรราชฆานูณี (ธีร์ ป. ๘) วัด
จักรวรรดิราชาวาส พระนคร
๖. พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารี ป. ๖)
วัดมหาธาตุ พระนคร
๗. พระธรรมรัตนากร (ทรัพย์ ป. ๖) วัดสังเวช
วิเศษาราม พระนคร

๘. พระธรรมวรนายก (สมบุรณ์ จันทโก ป. ๖)
วัดอุดมธานี นครนายก

๙. พระธรรมทศนาธร (ทองสุก ป. ๘) วัด
ชนะสงคราม พระนคร

๑๐. พระธรรมมหาวิธานวัตร (ไธว ป. ๗) วัด
ไตรมิตรวิทยาราม พระนคร

๑๑. พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย ป. ๘) วัด
กวีศราราม ลพบุรี

๑๒. พระธรรมสิริชัย (โชติ ป. ๗) วัดพระปฐมเจดีย์
นครปฐม

๑๓. พระธรรมวิสุทธาจารย์ (เตียงม ป. ๖) วัด
สุทัศน์เทพวราราม พระนคร

๑๔. พระเทพสุธี (สวัสดิ ป. ๕) วัดมหาธาตุ
พระนคร

๑๕. พระเทพเมธี (ปัดม ป. ๕) วัดมหาธาตุ
พระนคร

๑๖. พระเทพสิทธินายก (นาค ป. ๕) วัดระฆัง
โฆสิตาราม ชลบุรี

๑๗. พระเทพวิสุทธิเมธี (เจ้าย ป. ๘) วัดพระเชตุพน
พระนคร

๑๘. พระภักตรมุนี (อิน ป. ๘) วัดทองนพคุณ
ธนบุรี

๑๙. พระเทพเมธาจารย์ (เข้า ป. ๘) วัดโพธาราม
นครสวรรค์

๒๐. พระเทพเวที (สนิท ป. ๘) วัดเพชรสมุท-
รวิหาร สมุทรสงคราม

๒๑. พระเทพปริยัติ (ดำ ป. ๔) วัดปทุมคงคา
พระนคร

๒๒. พระเทพวิสุทธโมลี (บุญเลิศ ป. ๘) วัด
มหาธาตุ พระนคร

๒๓. พระเทพประสิทธิ์คุณ (สูง ป. ๖) วัดดุสิตาราม
ธนบุรี

๒๔. พระราชเมธี (ทองคำ ป. ๘) วัดมหาธาตุ
พระนคร

๒๕. พระราชเวที (ก๊ ป. ๘) วัดทองนพคุณ ธนบุรี

๒๖. พระราชศีลโสภิต (ผล ป. ๔) วัดพระพิเรนทร์
พระนคร

๒๗. พระราชธรรมจริยาจารย์ (เทียน) วัดยานนาวา
พระนคร

๒๘. พระราชปริยัติ (สุวรรณ ป. ๘) วัดกัลยาณมิตร
ธนบุรี

๒๙. พระปริยัติโสภณ (เอี่ยม ป. ๘) วัดสระเกศ
พระนคร

๓๐. พระวิสุทธญาณมุนี (สุด ป. ๘) วัดมหาพฤฒา-
ราม พระนคร

๓๑. พระวิเชียรมุนี (พันธ์ ป. ๘) วัดอินทาราม
ธนบุรี

๓๒. พระสุธรรมธีรคุณ (วงศ์ ป. ๕) วัดสระเกศ
พระนคร

๓๓. พระปรากรมมุนี (ไธว ป. ๗) วัดเทพากร
ธนบุรี

๓๔. พระวิเชียรธรรมคุณาธาร (กมต ป. ๓) วัด
พระเชตุพน พระนคร

๓๕. พระสุธรรมมุนี (ฟุ้ง ป. ๓) วัดพระเชตุพน
พระนคร

๓๖. พระญาณรังษี (ผวน ป. ๓) วัดราชโอรดาราม
ธนบุรี

๓๗. พระรัตนเมธี (ชินนทร์ ป. ๕) วัดมหาธาตุ
พระนคร

๓๘. พระมงคลธรรมรังษี (ปาน ป. ๕) วัดเทพธิดา-
ราม พระนคร

๓๙. พระปุตสสนาคมุนี (ขาว ป. ๔) วัดหัวตำโพง
พระนคร

๔๐. พระเมธีธรรมอาจารย์ (เกษม ป. ๗) วัดมหาธาตุ
พระนคร

๔๑. พระวิมลมุนี (สง่า ป. ๘) วัดพระเชตุพน
พระนคร

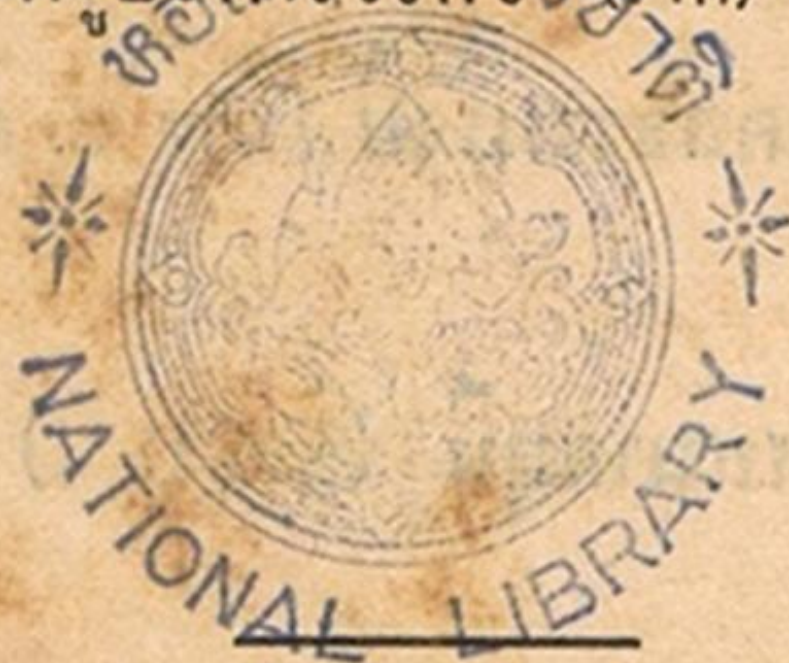
๔๒. พระอมรเมธาจารย์ (ตนิช ป. ๖) วัดมหาธาตุ
พระนคร

๔๓. พระวิกรมมุนี (ผด ป. ๖) วัดปราสาททอง
สุพรรณบุรี

๔๔. พระครูวิเศษการบดี (อ่วม ป. ๓) วัดวิเศษการ
ธนบุรี

๔๕. พระครูวิริยภิตติ (ไต่ะ) วัดประดู่ฉิมพลี ธนบุรี

๔๖. พระครูบริหารวรกิจ (แจ็ก) วัดมหาพฤฒาราม
พระนคร.

หอสมุดแห่งชาติ

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก

จันทบุรี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษร

๘๔/๕ คึกแถวใกล้เมรุวัดสังเวชฯ บางลำภู นคร
บางเขน กทม. พิมพ์และโฆษณา ๒๕๐๒
